

TRES

novel·la per

Rafael Tasis

I. - Matins.

II. - Suites.

III. - Monstres.

I. Plaza de la Universitat

I. Matins

Minen que ja ve el dia:

els amors de la lleuna i acabaren.

F. Nietzsche (Així parla Zaratustra)

trad. J. Maragall

I. Plaza de la Universitat

II. Els dijous del Kursaal

III. Misteris de la Política

IV. - Picaso al liceu

V. - Un estiu treballat

VI. - Isabel

VII. - La dona i l'ideal

VIII. - El cafè de Cambreses.

IX. - Religió i biologia

X. - Allò que farem

XI. - Mort d'Isabel

XII. - La dispersió.

I. Plaza de la Universitat

A setze, a disset anys, vindran d'altres preocupacions;
ara cal estudiar. (Diari de Marie Bashkirtseff.)

Bren les onse. Entre classe i classe hi havia un lleure d'uns minuts. Feia bodaprofitar-los per sortir a passejar per l'ampla voravia del davant de la Universitat. Indistintament, les portes centrals que s'obrien a les voltes tenebroses del vestibul, ^{fetes} ~~tanques~~ de pedres lluentes d'humiditat i de brutícia, i les entrades laterals, que donaven a l'Institut o a la Facultat, abocaven el doll tumultuós d'estudiants al mig de la plaza.

Es formaven ^{tot de} grups animats. ~~Alguns dels~~ ^{Un parell de} minyons travessaven d'una correguda la rambla; ^{cotxes i automòbils, s'afilaren a)} ~~passant els vehicles i esquivant~~ ^{un} tramvia que passava fent dringar la campaneta. Al quiosc de la cantonada del carrer d'Aribau ~~se'n~~ ^{un} potentat feia una cervesa.

Xavier, amb els llibres sota el braç, travessà el portal de l'Institut i es reuní amb Joan i Francesc que ja eren al davant de l'edifici i l'esperaven. Tot passant, saludava els companys de classe. ~~Però~~ No se li havia aïdit de canviar amb ells d'altres mots que els seus comentaris sobre la classe, els professors o les dificultats de la lliçó del dia. En canvi amb Joan i Francesc podia parlar a cor que vols, cor que desitges. No és que li agradés molt enraonar. Més aviat es sentia ponçit d'una certa timidesa que li impedia de llançar-se a grans tirades, li vedava l'ús dels grans mots - aquells mots que es el sentir passar per la boca proveïts d'una invisible majúscula - i de les expressions sàvies, que donen una precisió magnífica a la paraula però que també li lleven l'aspecte de sinceritat que li cal per convèncer... Totes aquestes coses potes no les pensava amb proxe claredat, però quan sentia les tumultuoses declamacions de Joan, el poeta i orador de la colla, i les definicions precises i elegants de Francesc trobava, ^{però,} ~~que~~ la seva conversa era pobre i inexpressiva al costat de la d'ells.

2/
Arrambats a la part mancada d'inscripcions, amb els llibres posats damunt del replà on neixia la reixa miseriosa que bancava el jardí encara més miserios de la universitat, - quatre palmers folroses i uns arbres innominats entre mig d'una espessa d'herbei inults - els seus companys havien començat ja una discussió sobre el "catedro" ~~de~~ d'Ètica.

- Et dic que se n'ha d'anar de Barcelona. Com que és cartellà, s'estima més anar a l'Institut de Madrid, - assegurava Joan.

- Be' demà acabar el curs.

- Qui sab! Tant-de-bo, perquè em penso que suarem, als exàmens, amb ell.

- I amb un altre, què? - comentà, excèptic, Francesc.

Els exàmens eren l'obscuro, el turment implacable que posava la seva ombra tenebrosa damunt totes les joies i totes les esperances. Memento homo quia pulvis eris.

Recordant, estudiant, que a final de curs hi han els exàmens. Les joies de les vacances, les aventures de mig curs, les modistetes que pululen pels voltants de la universitat, els billars del carrer del Tallers, els cinemes del carrer d'Arribas, els balls a l'Iris i el desempedrar la plaça per ~~afegir~~ ^{atacar} la policia, tot plegat què? Al capdavall, tot desembocava en l'angoixa de les boletes tretes a l'atzar, en la suor freda que se us escoria esquena avall, en l'ennuegament i la memòria buida, inexpresiva com la cara del catedràtic d'agricultura mentre explicava els diversos ordres de les farenògames. Adhuc la joia d'aprendre, per als estudiants que podien conèixer aquesta cursa inusual en aquell casal, què era al costat de l'angoixa dels exàmens de juny?

Però, de novembre a juny, què se hi havien de mesos! Sis o set, una eternitat,

3/ per a uns xicots de quinze anys. I aquell ja era llur sisè curs de Batxillerat, el darrer. Ja havien superat aquell terrible escull cinc vegades, i amb prou tot cada any. No calia amoïnar-se.

- Ja aprovarà els nois dels Maristes, ja! - murmurà rancuniosament Xavier.

- I els dels Jesuïtes, ei clar! I un de nou que vinguis farà igual, - cloquei Francesc.

- Que no ho veieu que no els poden descontentar? Encara que no els comprin els llibres ni els paguin matricules, que volen que es posin de punta amb els "padres".

Aquella era una de les grans preocupacions, de les constants recames dels tres nois. Quan havia arribat l'hora de fer el batxillerat tots tres s'havien convençut a fer-ho a l'Institut, fora de la tutela de cap col·legi. Però els havia costat d'obtenir-ho. Els pares havien rindinat; les mares havien passat mil perills insopitats per a llurs plañsons, horribles temptacions que pululaven entorn dels ~~seus~~ miryons perduts en aquella gran ciutat. El fe, la disciplina dels "padres" era una cosa segura, de tot repòs. I, per una tossuderia de criatures, renunciar-hi? El pacte dels tres nois havia triomfat, al capdavall. Però una condició tàcita de feia estantina la victòria: el primer "suspens", adhuc una sospitosa abundància d'"aprovats" destruirien la llibertat adquirida i tornarien a fer mar els miryons a les taules antipàtiques del col·legi religiós. Les taules de l'Institut, tanmateix, eren més brutes, velles i esmolades pels cotxes i les calces de tot de generacions d'aspirants a batxillers, però aquella era, com assegurava Joan amb èmfasi, llur primer èxit en el món, llur afirmació d'una personalitat vigorosa, enfront

4/ del moltonisme sense horitzons, fet d'estudis de memòria i d'hipocresia davant dels professors ^("empollons"; "lleçons") que caracteritzava, a llurs ulls, els alumnes dels col·legis religiosos.

A finals de curs, després de l'examen torturador, amb les cotejades paperetes al dret, humides encara dels dits suors del bidell, era una satisfacció impagable veure el ramat inquiet dels "lliures" que entraven a l'Institut sota la custòdia d'un "padre". Ja veuen de quin humor estava el "càtedro"! No m'és vèien que els toqués aquella lliçó! Aquella!

El sol de novembre tenia, entre algunes rautes d'aire fresc, que s'enduien fulles dels plàtans de la Gran Via, la tebior reconfortant de l'estinet de Sant Martí. ~~Al~~ ^{barra} nívil navegava passadament pel cel, estenent una vela blanca al buf del vent, però la pluja era lluny, el fred ni s'apigurava, i les jardineres de remolc dels tramvies passaven ocupades per viatgers distrets, fent un gran soroll de ferro damunt les llambordes. Uns carros feixucs de caixes travessaven la plaça al trot ^{sonor} dels cavalls francesos i les mules de les Catalanes desembocaven el carrer d'Aribau com si volguessin fer la competència, en gatzara i velocitat, als fràgils vagons grossos atapeïts de gent, del Tren de Sarrià que s'escorria, Balmaç avall, cap a la plaça de Catalunya.

Per la voravia passaven unes noies. Tot de galifardes s'hi abocaven, escornent-les amb barroeria. Elles el esquivaven amb quatre fàstics, però amb evident complaença. Quien encara la tenia penjant al darrera l'esquena i els ventuts curts i les mitges negres amb sabates de mig taló de les noies que encara no s'han

vertut de llarg. Devien ésser aprenentes de modista. Una duia una copa llarga, de fusta.

Portabella)

Joan se'ls mirava amb ulls interessats. Encara que no era el més gran, perquè Francesc tenia un any més que ell, la pubertat l'havia estiragassat més que als altres. Els seus quinze anys esclataven de vida i bategaven amb rang bullent. Aviat el pèl de la cara l'obligaria a la servitud del rasor. ^{Tot juntament ara)} Estava descobrint el secret de la vida. Més tard hauria d'adonar-se que aquell secret només ho era d'una manera relativa i provisional. En la seva vida havia de lliurar-se moltes vegades a bastir grans concepcions de l'univers entorn del "secret" que el moment present li lliurava com a revelació transcendent ~~del món~~ de l'existència. ^{Estava predeterminat a posar-hi cada vegada} Cada vegada hi havia de posar tota la seva força instintiva, la seva generositat desinteressada i impetuosa. Però cada vegada aquesta força i aquesta generositat havien d'estar un xic més emussades. Més autèntiques, més sorgides directament del seu esperit, de totes maneres.

Ara el secret de la vida, per ell, era la dona. Acabava de descobrir-ho i estava ocupat íntimament a ordenar tot el món al voltant d'aquesta descoberta. Els misteris del sexe s'entreobrien poc a poc a la seva curiositat i en els fenòmens de la naturalesa trobava explicacions torbadores als neguits encara més torbadors que l'habitaven.

No podia veure una dona sense mirar-se-la, llargament, amb devoció i interès. En realitat només es mirava les dones joves, perquè les altres, les femelles ja madurades per l'amor o per la vida no entraven dintre el quadre ideal on ell buscava la gran revelació. Simplement no s'adonava de llur pas. Però

les altres, les noies, les dones que tot just descobrien llur feminitat! Aquells sixams de modistes que envaiien, com una ~~constant~~ temptació per als estudiants, la vora de la Plaza, a l'altra banda de l'oasi central ^{que voltava} ~~amb~~ el monument del Dr. Robert! Joan estava encara a la fase especulativa, purament teòrica, de la seva descoberta. Guaitava les dones joves, les examinava apassionadament, les catalogava en la seva imaginació memòria i construïa tota llur història en la seva imaginació. Coneixia totes les noies del seu barri — noms de víria, es cler. Posava noms a cada una de les que trobava en el diari trajecte fins a l'Institut, en seguia amb avidesa els progressos desconcertants de la ~~maturitat~~ ^{rotunditat} de les formes i l'expansió llament de les carns. Un dia es trobaria llançat sense saber com en la febre amorosa, festejaria amb tantes noies com li agradessin, tindria aventures prestigioses i trasbalsadores. Però ara només les mirava de lluny, i febre, noies i aventures li eren un panorama que havia d'ordenar-se en forma lògica com un perfecte desenllaç de la seva construcció interior ~~del món~~ de la vida.

Xavier tenia si fa no fa l'edat de Joan Portabella. Però encara no s'havia preocupat de transportar al món extern les inquietuds vagues i els trasbalsos físics de la pubertat. La seva curiositat era una mica llibresca, més freda i impersonal. Segurament coneixia amb més precisió i exactitud tots els misteris que ~~passat~~ obsessionaven el seu amic, però no se li havia ocorregut ni d'anticipar-ne el coneixement personal i directe ni d'extremar un codi vital que posés, com la vella cavalleria medieval, la dona al centre de totes les activitats masculines.

7/
Però Eren massa amics, Portabella i ell, per a no comprendre, a través de les escanes, confidències que el seu company havia fet als altres dos inseparables, i de les copioses exhibicions que donava de la seva observació de les noies, tota la intensitat del problema que es plantejava en l'esperit de Joan.⁶ I com que ho comprenia, ho respectava. Francesc Vilà no era tan benevol. L'any de més que tenia sobre els altres no li havia donat més estatura ni més corpulència, però en canvi donava una imperceptible autoritat al seu escepticisme un xic repel·lós. El sentimentalisme, l'enterniment, li feien horror i vigilava amb tota cura el més petit símptoma d'aquestes malalties en el seu esperit. Com que s'estimava molt a Joan, i veia en ell la força viril que xarbotava i es traduïa en ~~parades~~ discursos fogoros, no deixava veure gaire la repulsió que de vegades li produïen els excessos sentimentals del seu amic.

- Ets un poeta! - li deia sovint. I en aquesta apel·lació hi havia, al costat de l'afecte autèntic que sentia per ell, la mateixa desconfiança un xic menys preterita que el seu pare, el senyor Jacint Vilà, comerciant a l'engros de ferreteria i fill i net de botiguers barcelonins, sentia per tot el que fos fantasia, arbitrari i allunyament de la realitat segura i reconfortant del dos i dos = quatre.

Tot, dos, Francesc i Xavier, s'adonaren de la llarga mirada que llur amic dedicava al pas de les noies, que encara es tombaven per mirar els estudiants que les havien escomeses, mentre ensomnaven i veïen entre elles amb grans esalts. I s'adonaren també que Joan anava a fer-hos do d'una de les seves confidències, a explicar-los una de les aventures purament interiors gràcies a les quals anava creant-se la seva actitud de care a la vida.

- No us he parlat mai de la Sabatereta? - comença, efectivament, Joan, sense deixar de mirar les trenes de les tres noies. (La del mig era ~~bona~~ ^{bona i alta}, justament com la Sabatereta. Potser això li havia fet pensar-hi. Però no, perquè estava segur que tot el dia l'havia tinguda al pensament.)

- No m'en recordo pas. Qui és, una de les teves amigues, desconegudes? - rondina Francesc.

- És una noia que trobo ~~cada dia~~ ^{seguint} en sortir de casa. És brussa, més aviat alta, amb uns ulls molt ~~grans~~ i un cos que s'està acabant de fer. Bonica, molt bonica. / Bastant ben vestida.

- De què li ve el nom? S'en diu o tu ~~l'has~~ l'hi has posat? - pregunta ^{Xavier} amb el seu costum afany de precisió. ~~Xavier~~.

- No se com es diu. Per ara no li he parlat mai. Però com que m'ha semblat que treballava a una botiga de sabateria que hi ha a la cantonada del Passeig de Gràcia, i d'una manera o altra l'havia de nomenar, li he posat aquest nom.

- I bé, què li passa, a la teva Sabatera?

- Feia dies que no l'havia vista. Potser un mes. Tot ~~el~~ ^{el curs} pensat hi, la vaig veure cada dia. Estic segur que devia adonar-se de mi. Ara estava un xic inquiet per ella. Pensava que potser estava malalta, o que s'havia canviat de casa i anava a treballar per un altre camí. . . .

- . . . O que la Sabateria s'havia plegat, no?

- Però aquest matí l'he tornada a veure.

- I què?

- Que estava embrasada.

Ho havia declarat amb solennitat, posant a la declaració tota la gravetat que ell donava al seu descobriment. Els seus companys no s'emocionaren gaire. Joan se'n va donar prou. Però tant se valia. Ja estava llançat.

- Per vosaltres no val dir gran cosa, potser. Però per mi sí. En realitat jo estava mig enamorat d'ella. Encara que no li hagués dit mai res, per mi era una encarnació de l'ideal femení. Jo la veïa en el meu esperit de totes les qualitats, de totes les virtuts. Era bella i jo la feia bona. Era elegant i jo la veïa intel·ligent. Era simpàtica d'aspecte i jo estava segur que havia d'ésser amorosa. Tare, ja ho veieu. Per mi ha estat una emoció molt forta.

- ~~Però~~ Per què? Pot haver-se casat, o pot haver trobat un home que ho comprovat si era bella, intel·ligent, bona i amorosa, sense necessitat de pensar per l'església. Què en sabs tu? - preguntà Francesc.

- No, estic segur que no és casada. T'això que tu dius tan fredament, que deu haver trobat un home, no comprens que vol dir que hi ha hagut un home que s'ha aprofitat d'ella, que l'ha enganyada, que ha pervertit la seva innocència, que ara l'ha abandonada?

- Uii, que vas lluny!

- És que ho sé, ho sé, només d'haver-la vist avui. N'estic convençut. Potser ella l'estima encara, malgrat que s'hagi de veure abandonada amb un fill, i per això mateix menyspreada de tot. Potser sí. Tant se ni endóna, jo me l'estimo igualment.

S'havia llançat en una explosió de sentiment i les paraules fluïen vibrants

10/ de la seva boca. Xavier se l'escoltava admirat. Francesc també admirava la força de les expressions, però no s'en creia res.

- Tus dic una cosa, i ~~l'altre~~ diria igualment a ella, al seu seductor, a tot el món si calgués! Per mi és tan pura i tan innocent com abans. Per mi aquesta noia, amb el seu fill i tot, és encara un símbol de la dona, de la grandesa de la dona. Jo us asseguro que sense vacil·lar aniria a ella i que la faria la meua dona, malgrat tot el que li ha passat!

Ho deia amb tanta convicció, amb tanta seguretat, com si hagués tingut deu anys més i no hagués estat el mínim barbaque que tot just feia un any s'havia posat pantalons llargs. ~~¶~~ Francesc, escoltant-lo ~~¶~~, no es veia en cor de replicar-li. Tot plegat sentimentalisme, és clar. La noia pura i innocent, el seductor, el fill abandonat, el redemptor que i ofereix... Novel·la russa, (l'any passat havien descobert Tolstoi i Dostoievsky, i aquell estiu tots tres havien llegit amb admiració unes traduccions castellanes molt dolentes de "Resurrecció" i "Crim i Castig") o bé pel·lícula italiana, d'aquelles ^{que entusiasmaraven les senyores,} ~~amb~~ ~~que~~ ~~al~~ ~~hores~~ ~~es~~ ~~feien~~ a base de drames ^{d'adulteri} ~~parades~~ d'Henri Bataille, amb la Bertini i la Menichelli, i que feien fer cua al Kursaal i a l'Ideal Cinema. Però, què li havies de dir!

- De debò ho faries? - preguntà tímidament Xavier.

La seva admiració per Joan no s'entretenia en crítiques desaperigonades. Ell trobava generosa, exuberantment generosa i tot aquella posició del seu

11/ Company. Ell potser, a ben cezur, no hauria estat capaç d'adoptar-la.

- Poden ~~estar-ne ben segurs~~ ^{tenir-ne la seguretat}! - conclougué Joan, amb un to' un xic ombrivol.

- Nois, ja es l'hora de tornar a entrar, - advertí Francesc, resollent els llí-
bres després d'una ullada al rellotge de l'edifici.

- Vinga, de cap a l'itíera, - rondinà Joan, arrencat del seu tonni redemptor.

Tots s'encaminaren cap al portat de l'Institut. ^{Are} Passaven unes altres noies.

També n'hi havia una de ~~bruna~~ i alta.

- Ho asseguro que n'hi casaria! - tornà a exclamar amb força Joan.

Carregats amb els llibres i els quaderns, amb la boina a la bretxa de l'altra,
lots tres es ficaren a l'ombrivola entrada d'on havien de sortir, un dia no gaire
llunyà, oficialment provants de la ciència difusa i enciclopèdica del Gatziller.

II. - Els dijous del Kursaal

Al vestibul del Kursaal, entre l'animació acostumada dels dijous a la tarda, Xavier Focada esperava els seus companys. El timbre sonava sense interrupció, ad-
vertint els espectadors reassagats que la sessió anava a començar ben aviat, a
dos quarts de quatre. La dama revinguda que, darrera la seva ^{ample} finestreta envidria-
da, despaxava les general i les preferències, no s'entenia de feina, donant les entrades
i tornant canvis. Molts dels nois que compraven una general dues, però, els dimes
justos, ~~des~~ ^{en} peces de deu cèntims. Les monedes de plata es perdien massa
fàcilment per confiar-les a un xicot desmanoyat, arribat a les emprentes i disposat

12/ a bader davant tot, els espectacles gratuïts, ni que fos el tren que passava per la casa del carrer d'Aragó, fent grans glopades de fum.

A bande i bande del gran vestibul uns miralls, que a Xavier li havien semblat sempre immensos, servien de pissarra per anunciar els films que passaven aquell dia i els que diuenge havien de renovar el programa. En grans lletres, ~~de~~ ^{letes amb} blanc d'Espanya, alternades amb flors multicolors dibuixades damunt del vidre, - exhibició de l'art d'un dels acomodadors, - "Los misterios de Nueva York" senyorejaven llur prestigi ~~inmens~~ indubtable document de tota altra creació de l'art mut, com en deien els diaris. A quin episodi estàvem?

Tant-a-valia! Les aventures del gran ~~det~~ ^{francès} detectiu Justin Clarel en la seva lluita implacable i heroica contra l'enigmàtica "Mans que aprieta" tenien en suspensió tot l'Eixample burgès, en l'esfera d'excitar, quan passessin al Diorama de la Plaza de Bonsuicés o a un cinema de la Barceloneta o de Sants, tot el públic menestral i ~~to~~ obrer que per un ral o quinze cèntims s'apadollaria ~~simbolicament~~ de raigs misteriosos, de portes basculants i seguiria amb el cor batent la rossa i intrèpida Perla Blanca en les seves topades amb els bandolers noraiorquins. Perla Blanca! Quina sensació més censacional no havia estat per a molts adolescents! Xavier, si clar, havia de somriure de vegades davant del terrat astall de mil pers que picaven amb excitació ^{damunt} les portes de l'empusinat del Kursaal i ofegaven els tremolors del pianista, quan Perla Blanca, tan cada en una cambra d'acer, veia les parets de la sala presó avortar-se poc a poc, i en una cantera llunyana Justin Clarel premia a fons l'accelerador del seu automòbil, amb el revolver sempre a punt de funcionar. Triomfaria, al

13/ capdaval, La Mano que aprieta -! ¿ qui devia ésser aquell personatge misteriós, que tenia a la seva disposició totes les forces del mal i tot, els recursos de la ciència? Xinesos ~~inpenetrables~~ impenetrables, mariners siriutes, barbaixos amb punys d'acer, savis mig guellats, tothom obeïa la seva direcció omnipotent. Contra tot aquest món misteriós i invisible que s'estenia per la xarxa de les clavegueres ^{de la gran ciutat} i per les ~~estacions~~ ^{altures} del terrats: ¿tenia la clau de totes les portes, un home sol, el detectiu ~~Justin~~ Clarel lluitava; devia tot els plans perversos de la banda. Si, és clar, de vegades feia toniure i entusiasme trepidant dels nois més petits, els crits d'entusiasme deixava quan Perla Blanca era alliberada del seu farany, el batec perceptible de tots els cors quan, en el moment culminant del perill s'interrumpia l'acció del film per donar pas a un rètol que anunciava per al pròxim episodi la solució d'aquell problema inexplicable. Lo sabrem en el pròxim episodi. Be, però qui era La mano que aprieta? No poder anticipar el vintè episodi, on els més feris de Nova York trobarien llur total explicació!

A la voravia els espectadors admiraven, abans d'entrar, els cartells multicolors que idealitzaven les peripècies que, en blanc i en negre, sofrien els protagonistes. Algunes fotografies eren un avant-tant de l'emoció que hom garantia trobar a dins del gran casolot. Xavier i'ex mirà algunes. Perla Blanca, Justin Clarel, el seu ajudant, uns xinesos, un automòbil a tota velocitat, una boia flotant al port de Nova York, ^{un avió que volava demunt d'un tren en marxa,} els gratacels que s'alçaven fins als núvols. Al costat, emmarcades amb una orla artística, les llàgrimes (de glicerina, diu que eren, Xavier ho havia llegit alguna vegada) de Lydia Borelli i la mirada irresistible d'Alberto Capozzi. Amufà un xic el nas. Allò era el plat fort de la temo?

14/ "La Falena", segons el drama d' Henry Bataille. "Interior sumptuosos, coixins i catifes arrossats, i la Bonelli amb els seus cabells erubillats i el seu ull en blanc. Tot allò els causava un xic. I tant que li agradava a la seva mare i a la seva germana Laura, que de segur vindrien demà, dia de moda, per extasiar-se amb les escenes passionals i les complicacions sentimentals del drama!

Al seu costat uns noiets discutien:

- Et diu que el Conde Hugo es diu Francis Ford!
- Però s'ha mort, al dotzè episodi de "La moneda rota". Diu que es va estibar.
- Jo voldria que fessin una altra sèrie amb en Polo i la Lucille / //

Aquella "moneda rota"! ~~No s'esperava pas tan fàcilment com això el seu record!~~

A ell també l'havia afeccionat, feia un any, aquella prodigiosa aventura de prínceps i bandolers. Tots els xicots, al seu ^{voltant} ~~costat~~, jugaven a Conde Hugo, a Lucille i a Polo. El primer noi de l'Institut que va dur una pesa de dos centims tallada pel mig va causar ~~una~~ una febre d'emulació, més aviat perillosa per als interessos paternals.

- Fa estona que t'esperes? - preguntà Joan, de sobte.

D'on devia haver sortit? No l'havia bes^t vist pujar els gravins de l'entrada.

- Estava a la pista dels patins. He sortit de casa més aviat i he pensat que podia aprofitar el temps.

- Has patinat força? - preguntà, sense gaire interès, Xavier. La por de fracassar de bones a primeres en aquells exercicis li feia evitar els esports. Només practicava la natació, però era que els seus pares l'havien dut tota la vida a Sitges a passar

l'estiu i havia après de nedar sense ^{caies} ni adonar-s'hi.

- Bastant. Hi havia dues o tres xicotets. Però ara ja han plegat. Tothom s'en va al cine. - Estava excitat per l'exercici i quaitava al seu entorn distretament.

- J'en Francisc, que no ve? -continua, tot guaitant la corrua de gent que s'anava ficant a la sala.

- Es ven que no.

- Que no ho sap? Anni haurem d'anar a preferència, noi. En ~~Francisc~~ Vila no ve sol.

- Qui l'acompanya?

- La seva cosina Isabel. ^{puj} Ja la coneixes, t?

- Ah, si! Em penso que l'he vista a casa d'ell, fa ~~temps~~, per un sant.

- Es més petita que ell, no?

- No ho sé, em sembla que sí. Deu tenir catorze o quinze anys.

- És ~~molt~~? bonica?

~~Es ve~~ Hom veia prou que estava encucioit. A Xavier, en canvi, l'anunci més aviat el molestava. Haver de pagar el doble d'entrada per fer companyia a una noia! Tota la gràcia de les conteses amb els seus dos amics s'envaïa per la presència obligada d'aquella noia. Ves què li dirien!

- Què et diré, jo? Totes les noies són iguals, em penso. I aleshores ella era molt petita. Ja fa temps d'ensà que la vaig veure.

- Almenys que no tardin gaire. Ja és estrany que la deixin venir sola amb ell, no et sembla? I més sabent que ~~est~~ ^{Francisc} s'ha de trobar amb nosaltres dos.

- No ens demen considerar ferillorsos.

- Sí, és clar... Però una noia com ella, anar sola al cine amb uns xicots... A casa coneixen la seva família. Crec que la seva mare és vidua i que no s'encarpana gaire amb la filla. Es passa la vida a casa dels seus oncles.

Si que estava ben documentat! pensà Xavier. De tant en tant tenia la sensació que Joan i Francisc l'abandonaven en les incertituds d'un més encara

infantil i que s'endinsaven, tots tots, en una contrada misteriosa i plena d'aventures de la qual ell no coneixia encara el camí. Els seus dos amics parlaven de coses que li passaven per alt, utilitzaven un llenguatge ple d'allusions i sobreentesos que a ell li era desconegut. Admirava Joan per la seva noblesa, la seva impetuosa generositat, ad-huc per la seva verbosa inexhaustible. I Francesc, amb la seva fredor, la seva ironia i els seus coneixements vastíssims, el sorprenia sempre amb una nova adquisició, amb una descoberta interessant, amb un contacte inesperat amb coses i amb persones que per a Xavier eren molt distants i inabastables.

Joan s'impacientava. Volia veure tot el programa. Les tres hores i mitja que durava ~~el programa~~ la televisió eren per ell un moment, fet de tot de suspensions agradables. Per a ell el cinema era el gran iniciador en els misteris del món, el gran company de viatge, que li presentava panorames exòtics i personatges misteriosos. Pel·lícules de sèrie, inacabables i fascides de tant absurditat, com calgués, films còmics a base de partimos de nata i banquistes i policies bigotats, drames italians d'adulteri, reconstitucions històriques, tot li passava coll avall com una deliciosa menja, saborosa de tot, els gustos.

Adhuc li agradaven les revistes d'actualitat. Sortia un gall que moria el cap i unes lletres "Revista Pathé." I ^(aleshores) el món desgranava la teoria inacabable i sempre renovada del esdeviniments. Mentre sortia el president Poincaré que ^{donava cops de banya i} posava, infatigable, medalles i més medalles als herois francesos; mentre uns canons tileriosos aixecaven núvols de fum i de polsegura i els soldats s'enfonsaven en els fanguinans de Flandes i de la Champagne; mentre els ulls de Mr. Wilson llueien

17/ darrera els seus binocles i els cuirassats potents lliscaven damunt l'aigua amb llur
massa enorme excusada d'ullals com un mamut, Joan sentia que ell era espectador
i gairebé actor del gran drama d'Europa, que aristia a aquell dolorós infantà-
ment d'un nou món banyat de sang, de ruïnes i de desesperació. El pianista
s'escarrassava a seguir amb els seus acompanyaments variats el ritme de les imat-
ges i l'alternança de les escenes. Al públic, sense ^{mai} passar d'aquestes modestes
demostracions, francòfils i germanòfils xiulaven i aplaudien a torn en veure
desfilat els protagonistes de l'hora. "Bersaglieri", marins americans, soldats russos,
exhibien un moment davant de l'ull parpellejant de la cambra llurs capells in-
sòlits, esdevinguts familiars, o llurs barbans inquietants. Avions, automòbils de
curva, tanys que es redreçaven com un cavall ben ensinistrat i que avançaven
sense mai deturar-se. Decididament, Joan no volia deixar-se perdre la Revista.

- A l'últim! - exclamà, més tranquil, però igualment excitat per dintre.

- Ja som aquí! - saludava Francesc, entrant al vestibul del cinema.

Havien arribat ebriufegant. Vità exhibia amb un visible orgull la seva cosina,
que li havia estat confiada per aquella tarda, i que dormia al seu costat. Era una
noia blanca, no gaire alta, amb els cabells castanys que li penjaven en dues
trenes a cada costat de la cara. Uns ulls molt blaus, d'una perfecta candide-
sa, es contradieien amb la boca maliciosa i el nas totjust apuntat. Semblava que
la mateixa lluita es realitzés en el seu cos. L'adolescència transformava aquella
noia esprimatxada i insignificant que Xavier havia conegut - l'havia recordada
tot seguit de veure-la, - en una dona que només ho era per la corba del pit que s'in-
flava, per la plenitud de les cames que s'aixucava sota les mitges de seda negra,

18/ i que romanica una vena, malgrat tot, per la major asexualitat dels braços i ^{de la cintura} ~~del cos~~. Semblava que, com una vareta màgica, la feminitat hagués anat tocant un a un els sectors del seu cos que havien de lluir-ne els signes magnífics, i que hagués negligit altres indrets igualment vistosos.

Les presentacions havien estat fetes a cuitacorrents. Xavier havia anat a prendre les entrades i els altres dos nois, amb Isabel, s'esperaven prop de la porta on l'escala que duia a preferència. ~~arrencava~~ Joan encetava el diàleg la conversa:

- Estic molt content que hagi vingut...

- Em penso que ens Lauriem de tutejar, -interrumpí la noia. - Encara no soc prou gran perquè em ^{tractin} ~~tractin~~ de voste', no et sembla, Francesc? I no hi estic acostumada. Trobo que fa riure, a la nostra edat.

- Tens raó, -concedí el seu cori. - Cal que sapigues, noi, que l'Isabel no és una noia carrinclona ni amoïnadora. Amb ella pots parlar de tot, amb tota llibertat. És un veritable company.

La declaració, en els llavis de Vilà, era realment sensacional. I Joan l'acceptà com un bon averany i s'acollí de grat al tuteig obligat.

- Entrem, que està a punt de començar! - exclamà Xavier, exhibint les entrades.

La sala era gairebé plena. En els primers rengles de preferència hi havia, però, uns seients buits. No calia pas empleats per a situar els espectadors. Cadascú feia el seu lloc preferit i l'ocupava amb el just sentiment del propietari. Abundaven les mares amb tota una llacada sorollosa que calia vigilar atentament i a la qual, en un dels interactes, hom havia de distribuir llenguets amb xocolata. Algunes parelles,

19 / poques, vigilades en general per la mare de la noia. ~~Però~~ hi havia d'altres locals especialitzats per ^{a les parelles} ~~estudiar~~, si volien alternar l'espectacle amb les raboroses aproximacions i anticipacions del feterig. Joan ho sabia prou; i la voravia del davant de la Universitat era una font preciosa d'informació en aquesta matèria, com en tantes d'altres.

- Al Diorama encenen un llum vermell uns minuts abans d'acabar-se la pel·lícula, - assegurava un estudiant.

- Al Royal toquen un timbre per si algú no veïa el llum.

Però tot això eren altres estadis d'un camí accidentat i adreçats que un dia o altre hauria de recórrer. Ara la realitat era aquesta: la sala atapeïda i remossa del Kursaal, amb la catifa al passadís central; la tanca ^{coberta de} ~~de~~ vellut que separava, en un grau, la preferència senyorial de la tumultuosa general; el pianista amagat sota el seu paravent que atarava amb decisió un cuplet famós que havia parat de l'escenari d'Eldorado a tots els celoberts de l'Eixample: la realitat ja era prou excitant: una noia bonica com Isabel al costat!

- Que has vist els episodis anteriors dels "Misteris"? Que t'agraden les sèries? I les pel·lícules italianes? Tu trobes bona l'Herperia?

Li abocava les preguntes a raig. Ella s'incorporava un xic de la seva excitació per contestar-li. Si, havia vist uns quants episodis, però se n'havia deixat perdre un parell. Tant se valia, ja els hi explicaria Joan. Les sèries no la satisfien tant com les pel·lícules en quatre parts. De vegades les pel·lícules italianes eren molt bones. Hi havien uns actors emocionants. Aquell Caporelli, aquell Serena, aquell Febo Mari! Però les dones eren massa iguals, no et

20/ sembla? La Maria Jacobini era molt simpàtica, una cosa nova. La Boralli, la Menichelli, l'Hesperia, ^{la mansini} la Leda Ghys, tot plegat no li acabava de fer el pes. L'Hesperia? Sí, molt bonica, molt ben feta. Però, és clar, hi havia la Bertini, la gran Franческа Bertini.

Justament feia unes setmanes havia vist al "Catalunya", la Tosca, feta per ella i en Serena. Amb la música de l'òpera, és clar, interpretada per l'orquestra del cinema.

- A mi la música em disturba, - rondinà Francesc.

Però els llums s'apagaven i el gran quadro blanc de la pantalla s'animava d'una vida tremolosa. No podies pas parlar ~~se~~, si no volies exposar-te al xixineig reprobatador d'una mare que llegia treballosament al seu fill ^{petit} el ritol que havia sortit entre imatge i imatge. Les banyistes fugien en veure els policies gegants. Un home amb un bigotet i un bastó minúsculs provocava catàstrofes i atria les sospites de tot, els "cops" de Nordamèrica. Un altre home, dretet i una mica manca mudat ^{amb paguè i copalta,} s'embranchava amb tot de misèries conjugals i amb roques gentuladores, en interiors francesos plens d'objectes d'art predestinats a la final trencadissa. La Boralli s'ajecià de nunt ^{resultava esbravat,} de tigre i queia arapada al dintell de la porta. Henry Bataille ~~entrava~~ ^{sospiraven.} lluny dels bulevards; ~~fi~~, Tannatix, ~~sospirava~~ moltes dames. La calba incipient de Justín Clavel, les dents ~~de~~ i el cabell de Perla Blanca, el misteri de la mà que escanya s'emboficava amb les fotografies antiquades de Kerensky a Petrograd (la gent encara rondinava, perquè havien après a dir-ne

21 / dant Petersburg, i per ells la geografia era una cosa sagrada i immutable), amb el nomine del President Wilson i ~~la me~~ ^{el braç anquilosat} del Kaiser.

El pianista conjurava tempestats, evocava amors tumultuosos i cavalcades fantàstiques, martellejava marxes militars, encetava i abandonava temes que, de tan populars que eren, arrossegaven mitja general en un chor improvisat. Però un entreacte il·luminava la sala. Les converses s'es reprenien, els infants beuenaven i el venedor de caramels circulava amb la seva panera i el seu redam interminable.

Joan comprà caramels a Isabel. Tots quatre s'els menjaren en bona harmonia.

Quan sortiren acompanyaren a casa seva la noia. Ella protestava, rient:

- La portera s'escandalitzarà. Es pensará que agafó els promesos de ~~quatre~~ tres en tres.

Vivia cap al Panerj de Gràcia, en una travessia. Pel camí explicava a Joan i a Xavier que estava sola amb la seva mare i que volia estudiar, perquè estava cansada dels col·legis de monges.

- Què us semblaria, si vingué a l'Institut?

- Magnífic! - exclamà Joan. - Vols fer el batxillerat?

- Voldria saber moltes coses, aprendre tota la saviesa d'aquest món.

- Per què? - interrogà el seu cosí.

- No ho sé, per saber-ho, per tenir l'explicació de totes les coses que ~~se~~ ^{em} neguitegen i que desconixco. ~~com~~ ^{per saber com són} t'esper que s'ón de la manera que s'ón...

Havien arribat ja a la casa. Els panells de gat eren encesos al carrer, i a din-

22/ tre del vestibul de l'escala hi havia un home que conversava amb una dona vistosa.

- És la mare. Adieu, Francesc. Adéu, i a tu, tot. He estat molt contenta de conèixer vos.

El allargava la mà, abans d'entrar a l'escala.

- Ens veurem un altre dia? - preguntà Joan, ansios.

- És clar que sí! Bona nit a tot.

Tots tres se n'anaren poc a poc. A la cantonada s'havien de separar, per anar cada u a casa seva.

- M'agrada, la teva cosina, - murmurà Joan a Francesc.

- Ja t'has tornat a enamorar? I la Sabatereta, doncs?

- Fa molt temps que no l'he vista. - S'havia tornat vermell. En realitat, l'havia oblidada feia dies. Però ara sí, de debò, que s'havia enamorat.

Xavier no deia res. Li semblava, tanmateix, que començava a comprendre allò que significava la dona.

---

3. Misteris de la política.

- Demano la paraula prèvia!

L'entresol de la Gran Via bullia de febre. Malgrat que ja feia fresca, els balcons eren oberts i molts dels assistents a la reunió s'hi abocaven. Hi havia una reunió general, en la qual havia de renovar-se la junta del Centre, i de passada hi havien, bon dia, ensacionals mocions presentades que donarien molt de joc. L'edat dels associats feia més tumultuoses encara les reunions. Els mots guixuts sorgien amb freqüència, fregant els davantalls d'oratoría amb els quals els futurs advocats defensaven

23/ llur actuació o donaven més força a llur argumentació oposicionista.

- Que calli aquesta pepa!
- Prou orgues i que parlin els vots!
- Venuts! Traïdors!
- Anarquistes!
- Reaccionaris!

En un recó de la sala, Frances Vilà i Xavier Forcada assistien en silenci a les discussions. Joan s'havia pogut avançar a un dels primers rengles i s'anava escalfant visiblement en l'atmosfera bullidora de la reunió. La campaneta del president, Judas Masines, un minyo d'uns vint-i-cinc anys, amb ulleres sencercades de corxa, flanquejat de dos secretaris encoros de cara, no servia de res.

En realitat, com que tant Joan com els seus dos companys havien adherit tot just feia un mes al Centre Universitari Nacionalista, llur intervenció podia representar ben poc. Aquella reunió era el primer bany de política que rebien, però llur esperit ni havia de conservar molt de temps la influència.

S'havien inscrit al Centre a la insabuda dels pares. Els havia decidit la pressió d'uns quants companys de l'Institut, però sobretot la influència de l'ambient d'aquells mesos. L'estiu que acabava de passar havia estat feixuc d'esdeveniments polítics i socials, i les conseqüències encara no s'eran exhaurides. Una febre intermitent agitava la ciutat i a la Universitat s'en feien amb una més intensa acuitat els accessos. De tant en tant una bandera flamejava, una batussa esclatava i els agents de la seneta, els "metallans", intervingien amb joia contra els estudiants. Hom organitzava manifestacions per la Rambla, hom llançava a l'etnereix epífims, i la idea

24/ de pàtria aconsejava els estudiants de llur desencantada frivolitat.

Un orador de l'oposició s'havia engegat en un atac furios contra els governamentals:

—... Es molt bonic aixecar tot un poble, aixir-hi'n com d'un escambell, agitar totes les forces renovadores del país, prometre una revolució que ens ha de donar la llibertat nacional i un règim decent per a tots, però cal complir les coses que han estat ofertes. Ho heu fet vosaltres, ho heu fet els vostres homes?

Unes veus exaltades interrompien:

—No! Han trait el poble!

L'orador encara no tenia vint anys, però sabia preparar-se els efectes. Era en Lluís Baldoí, un estudiant d'advocat. Francesc el coneixia d'haver-lo vist gesticular al davant de la Universitat, sempre voltat d'una colla d'admiradors. Tenia una manera grava esquetítica, els ulls ardents, els cabells llargs que li queien al front i que a cada moment, tirava enrera amb un gest magnímic de la mà. La seva veu s'inflava i vibrava i l'índex s'allargava cap a la taula presidencial, amb un gest amador.

—Per unes còrtes de ministre creieu que es poden anarassinant totes les esperances de renovació del país? Creieu que hom pot oblidar Catalunya per salvar la monarquia? Creieu que el nostre poble pot esperar res de la vostra traïció?

Els seus seguidors idolaven amb entusiasme les negatives que punxaven la seva requisitòria. El nostre plècid del president, immutable davant les seves ulleres de conxa, contrastava amb l'excitació de l'orador.

—Catalunya sap de sobra el que pot esperar de vosaltres. Només sabem servir la vostra classe, la burgesia. Pel·ls seus interessos ho traiem tot! Jo vull que tot el

mon, en dir el nom de la nostra Pàtria, pensi en un poble lliure i feliç, sense injustícies socials! Vosaltres, en canvi, només penseu en la riquesa material, en les vostres caixes i les vostres fàbriques! Deixeu d'enganyar el poble, d'una vegada! Ja heu demostrat tot el que podien donar-li!

Una gran excitació envaï la sala altra vegada després del discurs de Baldo. Fet i fet, entre els socis presents, els seguidors de l'oposició eren en minoria. Abundaven els fills de fabricants, de botiguers rics, els nois de casa bona - com en deien amb menyspreu els estudiants que, com Baldo, havien vingut d'una petita vila muntanyenca per seguir amb dificultat uns estudis universitaris. S'havia aixecat un altre orador, un futur metge, que sabia fer-se escoltar per la seva elocució lenta i precisa. Elaborava les idees, les embolicava amb un tel d'ironia, les llançava amb plaidesa als seus oients. Més aviat petit de talla, prenia un aire doctoral que irritava profundament els seus adversaris. Francesc el trobà molt antipàtic.

- ... No heu d'oblidar, amics, que tot programa polític ha d'adaptar-se a les realitats. Cada dia ha de tenir la seva tàctica, i si un dia ens pot convenir l'acció revolucionària, com aquest estiu passat, un altre ens interessarà la intervenció en l'obra governamental. Si hem anat de costat amb carlins i amb radicals per què no podem ara col·laborar en un assaig honest de renovar el règim, associats amb les millors forces que encara té?

Unes exclamacions sarcàstiques l'interrupien. Però ell no s'immobilitava i seguia la seva argumentació.

- Per mi només hi ha una cosa que compti: Catalunya. I gràcies a la nostra tàctica, gràcies al moviment que hem sabut crear, Catalunya avui té a punt de resoldre el seu problema nacional. No admeto que parlessi del nostre egoisme ni del nostre esperit burgès. Col·laborem amb els obrers i hi col·laborarem sempre que calgui per a una obra d'alliberació. Amb qui no col·laborarem mai, em sembla, ~~fora~~ és amb els que voldrien fer-nos seguir l'exemple de Rússia, i que assassinarien gustosament la llibertat i la democràcia pel gust de fer una revolució!

Aquesta darrera al·lusió encengué encara més la indignació dels seguidors de Lluís Baldo. Al tron regle, Joan s'agitava i discutia amb el veí, El president sacsejava inútilment la campaneta. Malgrat els balcons oberts, el fum envaïa la sala. Del carrer venia el soroll dels carros i els cotxes, la botzina ^{d'un} ~~algun~~ automòbil, ~~la campaneta i el~~ el dringar agra i el soroll de ferramentes dels tramvies. Francesc i Xavier escoltaven els oradors i les converses que, de banda a banda de la sala, comentaven les qüestions en litigi.

Què havien de pensar-ne, ells? Xavier creia que els governamentals tenien raó. A casa seva, de tota la vida, havia vist, al costat de la imprescindible "Vanguardia", "La Ver". Sense fer política activa, el ^{doctor} ~~senyor~~ Forcada havia demostrat sempre el seu catalanisme sincer, compatible amb les exigències d'una extensa clientela. A Sitges, d'on era fill, havia col·laborat a totes les empreses renovadores de Santiago Rosinyol i de l'Utrillo. I el Dr. Robert, Prat de la Riba, Cambó, eren per ell les més altes incarnacions del seny polític i del patriotisme.

El senyor Vilà, el pare de Francesc, no era tan conformista. Malgrat la seva procedència estrictament burgesa, que li havia llegat de pares a fills el respecte ~~de les normes~~ dels llibres de comptabilitat, la seva joventut havia estat enduta darrera els èxits espectaculars de l'Esquerra, i un federalisme heretat potser d'un avi empordanès matisava d'indignitat pacífica el seu catalanisme. Tenia una biblioteca on la qual Verdaguer i Maragall feien costat a Pi i Margall i Elysée Reclus, però a despit de la influència de la seva dona, ~~gran~~ sincera devota, no havia pogut superar la seva hostilitat instintiva per als capellans. Segurament per això fou el millor aliat del seu fill quan aquest decidí de ^{a l'Institut} seguir el Gatzillerat, fora del Col·legi on havia fet els primers estudis, ~~en~~.

A part d'aquesta influència paterna, Francesc tenia idees pròpies i àdhuc experiències inolvidables sobre els problemes socials, que tan fort efecte semblaven fer damunt els contradictors de Lluís Baldoí. Per ell aquest moti no eren una abstracció. El fet existia, ell ho sabia, i era inútil voler-lo eludir. Mentre a Europa es desencadenava el cataclisme més gran de la Història, mentre els homes morien a milions i els grans imperis seculars es desfien, els fermentos de la gran revolució treballaven en el si de les masses, per damunt de les fronteres i àdhuc de les trinxeres.

- Parlem de Rússia, - anunciava Lluís Baldoí, quan el seu contradictori l'havia anegut, saludet per tot d'aplacaments. - Què he passat a Rússia?

Si, què havia pensat a Rússia? Era tan difícil saber-ho, a través de les notícies dels diaris! Lluís eren aquells bolxevics que havien bandejat els republicans i els socialis-

28/ les moderats i que ara es preparaven a pactar amb Alemanya i a retirar-se de la guerra? Esclar que no seria pas Lluís Baldó que li explicaria. Prou es veia que ell no ho sabia pas gaire clarament. Fos com fos, allà hi havia passat alguna cosa de decisiu: un tron secular s'havia enfonsat amb esclat amb tota la seva pompa i la seva tirania. Si eren uns energimans els que havien pujat al poder, no durarien gaire temps. Francesc havia llegit molts llibres sobre la Revolució Francesa i sabia que el tenor no pot durar gaire.

Mentre les discussions i els torneigs oratoris seguien lliscant, Francesc s'imaginava el que podria passar a Catalunya. Els seus setze anys s'extremien d'entusiasme en imaginar-se els transcendents esdeveniments que, un dia, podria presenciar. Quan s'acabés la guerra... Malgrat la defecció dels bolxevics russos, no podia pas trigar el desenllaç: els Aliats havien de guanyar. Feia tres anys ja que durava aquella guerra! Ara, amb l'entrada dels Estats Units a la lluita, la balança es decantaria ben aviat del costat de les democràcies.

Hom parlava molt del President Wilson. Adhuc un dels oradors que estucceien, malgrat les tumultuoses manifestacions de l'auditori, en l'ús de la paraula, va al·ludir-lo com a "l'alta bandera de la llibertat, que flamma enllà dels mars". La imatge no va engrescar gens els estudiants. Una part eren germanòfils; d'altres, la minoria que seguia les inspiracions de Lluís Baldó, admiraven sobretot la Revolució russa i trobaven que França i Anglaterra "no sabien correspondre a llur missió ni estar a l'alçada del paper que la història els reservava."

Lluc pensaria al món, quan s'acabés la guerra? I com s'acabaria? Perquè,

malgrat tots els seus fervents desigs d'una victòria aliada. Francesc veia possible que el que havia passat a Rússia es reproduís a les altres nacions bel·ligerants. El poble estava cansat de tants sacrificis, de veure com ell versava la sang mentre els poderosos, els magnats de la indústria, els aprofitadors de la guerra s'enriquien... Una vegada, en un quiosc del Paral·lel, havia vist una litografia aolorida amb brillantor, representant el triomf de la Justícia Social. Unes banderes vermelles i negres, terriblement sinistres, que esdeia ven sota un sol ataronjat; una dama robusta, vestida de República (ja coneixia la vella figura simbòlica, grata als federals, per haver la vista reproduïda, en diferents ^{però aquella era la "social"} poses, en els llibres de la biblioteca paterna), que obria les vies del progrés a una multitud obrera; unes fàbriques que fumejaven joiosament - aquell fum, bon veïa, era un fum lliure, sense traves ni convencions socials - i a segon terme, ~~un~~ un grup de dones i infants plàcidament instal·lats... Era allò el "Grand Soir", la festa commemorada de tots els renovadors socials? (Francesc coneixia aquesta expressió perquè sovint l'emprava)

el seu pare, que en la seva joventut havia conegut alguns anarquistes i no s'estava mai de presentar-los com uns perfectes infelisos, mig guillats però de vegades perillosos, ~~l'escapava sovint~~). Si aquesta revolució mundial es produïa, que passaria a Catalunya? I, de moment, quina orientació prendria? Socialista, com a Rússia quan havien destronat el Tsar, o bé comunista, com havia esdevingut després? Potser anarquista, qui sabia. En parlaria amb Xavier i Joan. Volia saber que pensaven sobre aquells problemes. Però, Això sí, estava decidit a una cosa: fos com fos, ell volia ésser un dels protagonistes del gran drama que havia de tenir lloc, indefectiblement, a

30/
Catalunya com arreu d'Europa.

Xavier ~~havia~~ Forcada li torà el braç.

- Ara passarem a la votació.

S'havia ~~desafegat~~ ^{suspès} la sessió. Les discussions reprenien, tumultuoses. En un recó, els amics de Lluís Baldó confeccionaven una candidatura. D'altres associats, més governamentals, distribuïen la llista "oficial", patrocinada per la Junta del Centre. Els dos amics s'obriren camí fins a Joan. El trobaren conversant amb entusiasme amb l'estudiant de metge que havia estat els seus companys amb l'exemple de Rússia. Evidentment, l'aspecte de ~~noi gran~~ físic de Portabella l'havia enganyat un xic. Si s'hagués pensat que era un simple "sisi de Gatellerat", probablement no s'hauria dignat ampliar els seus arguments com feia. Gràties amb un cert menyspreu als altres dos.

- Que t'han semblat els discursos? - preguntà Xavier.

De seguida s'adonà de la impertinència de la seva pregunta, i es tornà tot vermell. Amb un dels principals oradors al davant! Però ni Joan ni el futur metge no en feren cas. Aquest darrer seguia desenvolupant els seus arguments.

- Qui en treuríem de llançar-nos pel camí de la revolució? Ja heu vist, aquest estiu, com ha passat un moviment de tanta enfortida com la vaga general revolucionària. Si ens haguessim lligat amb aquesta gent, no hauríem fet altra cosa sino passar igualment. Mentre que ara ens hem introduït a les esferes de govern, i estic segur que en treurem profit. S'aorta l'hora de Catalunya, nois, i tot hem de col·laborarhi amb el nostre entusiasme, i no pas amb somnis utòpics

Tot seguit i al·lunyà cap a un altre grup. Un xicot els donà un paper amb la candidatura oficial. Francesc se la mirà:

- Mira-t'el, ell també hi va. El seu entusiasme, al menys no li deuï mancar.
- Tu sempre ho has de criticar tot, - roudinà Portabella.
- Qui ~~de~~ us ha semblat? Qui tenia raó?

Era Xavier, que volia trobar una orientació en aquell mar agitat de la política, on el qual acalava de submergir-se. El seu esperit precís, però un xic lent, volia plantejar com una equació ~~de~~ algebraica aquell problema i descobrir-ne la incògnita amb tota precisió.

- Jo crec que Baldo no té raó. Ara és el moment d'esperar els resultats de la política que s'ha començat. Sempre hi som a temps d'empendre altra vegada l'acció revolucionària!

- Bé, què vols dir, l'acció revolucionària? La mèn a l'espallla, pel senyor governador en persona, i que et deixin anar a la sortida del lloc on fas la revolució? O bé anar a les barricades i fer-te a trets amb la guardia civil i la "poli"?

L'experiència personal de Francesc li havia inspirat l'admiració per l'acció directa, per l'heroisme personal. No hi podia fer més, els discursos li produïen sempre una sensació de vanitat complicada amb una punta d'histriionisme.

- Qui vols, doncs, Rinnà? - contestà Joan amb una altra pregunta.

El món i la vida els plantejaven cada dia nous ~~interrogants~~ ^{enigmes}. I per això ells no sabien formular llurs idees d'altre manera que amb la incertesa de la interrogació. La contundència de les opinions de la joventut encara era desanegada per ells.

- Rússia! Potsen si. No sabem pas què en sortirà, del que passa a Rússia! - respostejà Francesc. Era curiós com Joan tocava sense saber ho ~~era~~ el tema de les terres mediterrànies.

- Tant se m'en doïna! El que vull és la llibertat de la meua pàtria! - exclamà Portabella.

- Jo també, - confessà Xavier. - I no crec que pugui sortir res de bo de les revolucions. Sang, destrucció, misèria...

Més aviat s'ho deia a ell que als seus amics. Mai no havia tingut la pretensió d'influir-los. Però veia l'acció revolucionària, a través dels seus records de la Setmana Tràgica, com un caos d'horror sense objectiu. Encara no tenia set anys aleshores, però sempre més li havia de quedar gravada a la memòria aquella visió de Barcelona amb cinquanta incendis que enrogien el cel i formaven, a la nit, un forn crepitant desota un sortit de fum on les flames es reflectien. Des del terrat de casa seva, on s'havien reunit tot, els veïns de l'escala, ho havia presenciat.

Recordava els plors de la seva mare, l'enverament de la seva germana, i la inquietud del seu pare. ^(quan tornava del dispensari on s'havia inscrit.) I les coses que després li havien contat, i les que ell pogué veure en revistes il·lustrades: les monges desenterrades del convent de les Madalenes i del de les Gesònimes, els saquejos i els assassinats. I també la reacció furiosa de la gent, després, i com aplaudien la repressió, els fusellaments... No, no, la revolució era una cosa mena terrible.

La reunió s'havia reprès, tallant la discussió que Francesc i Joan havien iniciat. S'anava a procedir a la votació. Joan i Xavier votaren la candidatura oficial.

33/ Francesc plejà un paper blanc i el lliurà al president. No podia decidir-se encara. Li mancava una precisió, una seguretat, que ja comprenia que era difícil, per no dir impossible, de demanar a la política. On havia llegit que la política era l'art de les aproximacions? No obstant, la política l'atreia enormement. Formà a prometre's que, per hoc quo poquis, interviendria en les coses que havien de passar.

Els governamentals havien triomfat. L'oposició acceptà amb més resignació del que hom podia esperar-se la derrota. Tota l'assemblea, a peu dret, cantà, amb la gravetat d'un rite, "Els legadors". Joan amb més entusiasme que ningú. Tenia una bella veu que l'adolescència havia canviat d'un agre falset en un bariton càlid. Mentre cantava, esguardava els retrats de les parets: Guimerà, mossèn Juvint Verdagues, el Doctor Robert, Prat de la Riba, Maragall, l'estàtua de Rafael Casanova. Totes aquelles imatges l'encoratjaven, li semblava, a donar-se ^{totalment} amb entusiasme a la lluita patriòtica. Es veia amb cor de lluitar, de venen, de discutir i de fer grans discursos. En el seu entusiasme, englobà els seus dos amics en els seus projectes.

La sala s'anava buidant poc a poc, i sense saber com, es trobaren tots tres al carrer. Els fanals de gas parpellejaven tota els arbres. Més amunt hi havia les estrelles.

- Qui sabem d'allò que ens reserva el destí?

Era Francesc qui havia formulat en veu alta la seva reflexió. Cap dels altres dos no la va contestar.

---

4. - Picasso al Liceu

Xavier Forcada s'abocà a la barana de la llotja i mirà cap avall. Malgrat ésser un diumenge a la tarda, l'espectacle ^(que omplia la sala) era tal que els cronistes de societat en deien "una brillant concurrencia". El pati de butaques estava ben ple, i les llotges també. No atinà a mirar cap als pisos més alts. Un cop havia admirat les pintures del sostre i considerat l'algada de la sala, ja no ~~tenia cap interès~~ ^{hi havia res d'interessant.}. Sota dill, sí. L'amfiteatre ^{sobres} sortia amb els seus rengles de butaques i li exhibia tot de dames carregades de joies, guarnides de plomes i de vestits sumptuosos. A les llotges hi havien noies amb vestits clars. Els homes anaven ~~amb~~ fosc, amb la denxa ben partida i els cabells planxats. ^(Hom veia algunes calbes.) Xavier es mirà de cura d'ell la corbata i el ~~coll~~ geu. Sí, ell també anava bé. El vestit ja era del tot d'home, sense cap de les empipadores variacions puerils que la seva mare s'obstinava ^{feia un any} ~~de~~ a introduir en la seva indumentària: ni cinyells, ni tanelles, ^(sino) els pantalons llargs, amb doblec a baix, l'americana recta. La camisa blanca i el coll planxat. La corbata mereixia un esment especial: era del seu pare i l'havia estirada sense dir-li hi de l'armari. Tot i que encara no havia acabat la creixença (no es resignava pas a quedar-se sempre d'aquella estatura) ja podia passar per un home.

Al seu costat, Joan Portabella li feia de guia abundant i ben informat. Aquell era el primer any que els seus pares s'havien decidit a tenir l'abonament de la llotja del Liceu per tota la temporada, ~~dia~~ ^{adhu} les tardes, i era també el primer que ell hi

anava. Fet i fet, els diumenges a la tarda aquella llotja de segon pis era per ell tot
 sol. El seu germà ja feia temps que anava a les funcions de nit - prou que Joan li
 envejava l' "smoking" ! - i menyspreava les ~~f~~ de les tardes de festa com a pròpies de noies
 que encara no havien estat posades de llarg i ^{de} "riscosos" com Joan. Els seus vint i dos
 anys es consideraven superiors de molt als ~~set~~ quinze del seu germà, i en realitat els
 set que es duïen de diferència havien creat una gran distància de gustos i de pensament
 entre ells dos. No es tenien cap confiança i gairebé s'ignoraven.

Aquell dia, també, ni els pares de Joan, l'imposant senyor Jaume Portabella i Duran,
 sanguini i voluminos en la seva cinquantesena passada, i la seva muller Elina Arnau, de
 la família dels Arnau dels ~~Arnaus~~ ^{velluts}, esllanguida i constantment hermentada per les migra-
 nyes, no havien vingut. Ni tampoc comparixerien, segurament, les dues cosines de
 Joan, Montserrat i Margarida, que com que eren bessones anaven sempre iguals de
 ventut i de pentinat ^{que} i l'havien exclòs sempre, malgrat noies, tenir dos anys més que ell,
 de llur intimitat. Hi havia un te benefici, no sabia on. Aquell dia Joan era i emic senyor
 de la llotja i en feia els honors als seus amics.

Justament aleshores arribava Vilà. Deixà el barret i l'abris a l'avantlletja i
 saludà els dos companys.

- Arribes a punt, noi ! - li digué Joan. - Van a començar totseguit.

Tots tres s'anseguren al davant de la barana. El clos de l'orquestra ja era ple. Els
 músics afinaven els instruments i els daners bruts del pati ~~començaven~~ ^{s'acabaven} d'omplir.
 Per Xavier, tot allò era ben nou. Era la primera vegada que anava al liceu.

Els seus pares no eren gaire filharmònics, i Lluïsa, la seva germana, tampoc. Francesc en canvi, ja havia assistit a moltes funcions de tarda i exhibia certes pretensions de gust musical. Les baranes de vellut vermell, els daurats dels balcons, els llums; les pintures de la sala no li feien l'efecte de cosa magnífica, enorme, que produïen a Xavier. Eren els avis de Francesc i de Joan, els creadors de la riquesa barcelonina, els fundadors d'aquella burgesia que volia substituir una aristocràcia absent o decadent, els que havien fet el Liceu. I l'havien sabut concebre com un gran teatre per a una gran ciutat.

- És gran! - no es sabí estar d'exclamar Forcada.

Havia sortit el director, saludat per alguns aplaudiments distrets. S'encenen els llums del peu del teló, s'apagaven gradualment els de la sala i l'orquestra començava.

- Tens el programa? - xixoriejà Joan a Xavier.

- Sí. Ara fan "Les Sylphides", música de Chopin.

L'escenari estava submergit en la penombra. Els verds i els grisos d'un Corot emmarcaven les ballarines amb els vertuts vaporosos i les sabatilles blanques. Mentre l'orquestra tocava els valsos, les marxes, les poloneses que havien ^{patit i fer patir} ~~fermentat~~ els dits de gairebé totes les noies de casa bona, els ballarins evolucionaven, botien, feien "entrechats".

L'auditori s'inflava de satisfacció. Que bonic era poder aplaudir una cosa que era de moda i que, de pensada, t'agradava perquè la coneixies bé!

Les rondes etèries de les ~~ballar~~ dansarines voltaven el mirigi llegendari de la jaqueta de vellut. Sota els arbres indeïsos de Corot, sota els de maïs i els pollancres, les

noies eren unes flors blanques, de corolla badada i tremolosa. S'aclafaven amb gràcia, entraven i es retiraven amb un ritme segur.

Joan no es cansava de mirar-les. Tot de versos mig oblidats li cantaven a l'orella, i quan el teló va caure damunt el darrer acord, aplaudí amb entusiasme. No era pas únic. Tot el teatre ovacionava els artistes.

- Esperen-vos a després! - rondinà Francesc. - ~~Et que fan~~ Oi que fan "Parade"?

- Sí. ~~L'assí que~~ Déu que va tenir una xisclada tan forta, ~~el~~ ~~alta~~ dia, que la van estrenar, - contestà Xavier. Llegia els diaris i es recordava dels comentaris indignats dels crítics contra aquella paròdia grotesca i estúpida de l'art. - N'has sentit a parlar, Joan?

Però Portabella no els escoltava. Estava submergit en el bonny de sentimentalisme en que l'havien posat la música, les ballarines, el decorat, els versos mig oblidats que li cantaven a l'orella. Estimava! Entrar a aquell món misteriós que entreveia, però que ja se l'enduria amb tanta força!

Tragué els ulls de l'escenari i mirà al seu davant. A una llotja d'amfiteatre, rient i parlant amb unes noies, hi havia Isabel Catllar, la cosina de Francesc. El cor li feu un salt. D'ençà d'aquell dijous que no l'havia tornada a veure.

- Tu, Francesc, no és la teva cosina, aquella de la quarta llotja d'amfiteatre?

Vilà estava provant d'explicar allò que entenia per cubisme a Xavier. S'interrumpí per mirar cap allà on li indicava Portabella.

- Jo juraria que sí que ho és. Sí, aquelles noies / on les Barnitz, unes amigues seves.

- Les coneixes?

- A elles sí. A la que no coneix és a la mare, ^{deu enser la senyora} que ~~seu~~ que les acompanya.

- Que et sembla si hi anéssim a saludar-la, aquest entreacte?

Jo s'havia aixecat, sense deixar de mirar aquella llotja.

- Com vulguis, noi - sospirà Francesc, alçant-se. - Vina tu també, Xavier.

Sortiren de la llotja, davallaren l'escala i Joan s'allunyà un moment. Tornà tot seguit amb una capsa de bombons.

- Així afortunada a ésser una bona pensada, - concedí Vilà.

S'endinsaren pel corredor fins a la quarta llotja. Havien quedat que trucaria només Francesc i que miraria de convèncer a la senyora Barnils que deixés sortir les noies a penjar pel saló de descans. Els altres dos s'esperarien a fora. La capsa de bombons havia d'ésser deixada com a penyora i obren propiciatòria a la dama.

La maniobra recixí. Al cap d'uns minuts Francesc sortia de la llotja, tot escortant les tres noies. Joan i Xavier s'aproparen. Isabel els saludà, tota enriolada.

- Eus contenta que estigis de tornar vos a veure! No coneixieu aquestes amiguetes? Presenta'ls, tu.

- Joan Portabella, Xavier Forcada, Elena i Núria Barnils.

A la sala de descans la gent voltava (igual que a la mitja part d'un ball, pensà Xavier, recordant-se dels envolats de la festa major de Sitges). Joan ^{acaparà tota} ~~agarrà~~ Isabel i se l'endugué endavant. Els altres dos es posaren a banda i banda de les noies Barnils. Eren ~~unes~~ limfàtiques, amb una ^{profunditat} ~~tendència~~ molt alarmant ^{cap} a l'obesitat, que feu recordar a Francesc la ^{voluminosa} ~~dama~~ que havia deixat a la llotja devorant xocolates, curtes d'idees i que només sabien al·lò que aprenien a les "Dames Negres".

- Quina sort, poder veure a l'últim els Ballets Russos! Tant que n'havia parlat tot hom! El gran èxit de ~~Francia~~ Chopin! Quina música més divina!

- Estic esperant amb ànsia "L'Espectre de la Rosa". Dieu que Nijinsky fa un bot de sis metres i que passa per la finestra com si volés...

Joan i Isabel s'havien avançat uns metres. La noia s'havia adonat de

l'entusiasme amb què el xiït se la mirava i li parlava. Ja al Kursaal s'hi havia fixat. Era divertit, tenir un adorador! Un "flirt", no es deia així? I Joan era un noi agradable, bell i tot. Jove, és clar. Quinze anys, com ella. Però això no volia dir res.

- Estic més content d'haver-te tornat a veure!

- Pot també. M'agrada veure els amics, i tu em penso que seràs un bon amic.

- Pots estar-ne segura. Per tu faria tot el que em demanessis...

Posava tant de foc en les seves paraules que Isabel s'el mirà, interessada:

- Vols dir? I si no et demano res? Res més que una bona amistat, és clar.

Reia davant els ulls desil·lusionats del minyó. Si, aquell xiït era sincer i podia confiar-hi. I en aquells moments necessitava tant una persona en la qual pogués posar tota la confiança!

- Ens hauríem de veure més sovint. No saps com he pensat en tu. Que no vas en lloc?

- No surto gaire de casa. La mamà... - feu un gest indefinit. - Però ara estic mirant de convèncer-la que em deixi anar a l'Institut. Em penso que ja us ho vaig dir, aquell dia que vàrem trobar-nos al cinema.

- De debò? Estic molt content! Voldria veure't cada dia, parlar amb tu de totes les coses que em passen, de les que se m'acuden, del que llegeixo...

- Ja tens els teus amics. Sou tres inseparables. No em necessites pas a mi.

- Sí, amb el teu cos i amb Xavier ens entenem molt bé. Ens hem fet grans plegats, hem après plegats les mateixes coses... Però no és així. L'amistat, - valdria un moment en triar el mot - l'afecte entre un home i una dona és una cosa molt diferent, i res no la pot substituir.

Parlava amb regretat, oblidant que malgrat els seus pantalons llargs i la seva talla noia, tenia quinze anys. Era l'home, l'home etern, de tots els temps i de qualsevol edat, que s'adreçava a una dona, perquè la necessitava, perquè la volia. Era l'amor, allò?

— Què saps tu? Parles com si en tinguessis l'experiència! Jo només soc una noia que no sap res de res. Poca companyia et puc fer.

Les dues noies Barrils i els seus acompanyants seguien el corrent circular, darrera d'ells. Per tota la gent que omplia el saló de descans, voltat de miralls entelats i ple de ~~taonats~~ mobles daurades, eren unes criatures que estaven en l'edat més disgraciada, en el trànsit de l'adolescència. Aseguts ^{unode} en les banquetes de vellut vermell, tres abonats madurs s'els miraven sense ni veure'ls. Només un d'ells, un home tot vermell de cara, es sorprenia mentre examinava apreciativament les formes tot just apuntades del cos d'Isabel. Però de sobte s'adona de l'edat de la noia i encara es torna més vermell. ~~De~~ Devia fer-se molt vell, que ara tanqués aquests quetsos! Tanmateix, aquella noia era bonica. Qui devia ésser?

Joan es llançava en un discurs complicat i difícil. Volia fer comprendre a Isabel que encara que fos jove era capaç de grans pensions, que la vida se li havia rendat feia poc i que volia gaudir-ne tota la intensitat. Que ni els pares, massa distants, ni els companys, preocupats amb els propis problemes, podien entendre'l.

— Els pares, de tota manera fan molta companyia, — protestà la noia. — Si el meu visqués! Fa quatre anys que és mort i encara en conservo el record. Com més passa més l'enyoro. En ell tenia tota la confiança, tota; ell em comprenia sempre

H1/
tan bé!

- Sí, però no s'adonen que et fas gran. Es pensen que sempre ets ^{una criatura} ~~un infant~~. I un dia t'adones que etàs lluny d'ells, lluny de tot el teu món d'infant. Però els altres no s'ho volen creure, però ja ets un home. ~~Adleshores~~ et trobes ^{tot} sol, desamparat.

- Tens raó. Però el papà ^{a mi} m'hauria compres sempre. S'hauria esforçat a comprendre'm. Mentres que ara...

- Tens la teva mare. Tens amigues. Tens el teu cosí... - No gosa afegir: Tens tens a mi, però la intenció era visible.

- La meua mare! M'estimo molt, jo també me l'estimo, però totes dues vivim en dos móns separats. Ella en el teu, jo en el meu, i cap de les dues no ens fixem ^(en la vida de) ~~interferim en el de~~ l'altra. D'amigues no en tinc cap de veritable. Elena i Núria són bones nenes, molt afectuoses, massa i tot, però mai se mi aueriria confiar-m'hi. Amb Francesc, tampoc, i això que me l'estimo com un germà. Però sempre li he trobat una pedor, una ironia que allunya d'ell tota confiança.

- Doncs ja veus com tu també em necessites a mi, com em necessites! - jubilà el Xicot. - Tingues confiança en mi. Ja veurà, com me la mereixo.

No pogueren continuar la conversa. Els altres se'ls havien ajuntat, i els timbres sonaven marcant l'acabament de l'entreacte. A contrari es separaren. Però encara hi havia ^{dos} ~~un~~ altre entreacte més. Feien quatre ballets.

- I ara, - exclamà Francesc Vilà, seient a una de les cadires de la llotja, a veure què passa.

Juan no s'interessava en l'espectacle. Els seus ulls no es separaven de la llotja d'Isabel. No s'adonà de la ^{burlesca} música d'Erik Satie ni dels cavalls grotescos, els

mandarins violats i les decoracions agressives de Picasso. Mentre els plàcids ~~espectadors~~ laborats dels diumenges a la tarda i escandalitzaven, s'indignaven i protestaven contra l'art modern, Joan rumiava en el seu pensament, amb els ulls fixats en la llotja d'amfiteatre en la qual Isabel només era una taca clara, la seva conversa amb la noia — la seva primera conversa amorosa!

Amb pron feines i adonà dels crits i dels xiulets que sortien del pati i del quart pis. No, allò era massa fort per als barcelonins. Cubisme, sons inharmonics, contorsions sense ritme: aquells ballarins eren els mateixos que havien presentat abans les danses etèries de Chopin? A la llotja del costat un senyor ~~tot~~ congestionat protestava en veu alta.

— Quina cosa més bestia! O això en diuen art? Això són veritats i decoracions? Això és música? Que ens hàgim d'empassar aquestes bestieses!

Francesc i Xavier miraven, intrigats. Allà devia haver hi alguna cosa, però què? Francesc ~~se~~ pensà en Rússia i en els seus enigmàtics revolucionaris. Ja devia ésser una cosa per l'estil, allò. Ballets Russos... I deien que Picasso era, com aquell qui diu, català; que aquí, a Barcelona, s'havia criat i havia començat a pintar...

Quan el teló caigué damunt "Parade", els xiulets augmentaren d'intensitat i només uns quants espectadors aplaudiren. Joan ja estava dret, a punt de reprendre la seva conversa amb Isabel. No esoltà els comentaris dels seus amics.

— Sortim? — ^{els}preguntà, tot interrompent unes laboroses consideracions de Forcada.

— Altre vegada! No ens fa gaire il·lusió de passejar amb les Barnils. Són estúpides, po-

Si, veritablement era un sacrifici excruciant, però calia que el fessin per ell. Necessitava tornar a parlar amb Isabel.

- Mira, tot el que podem fer per tu és passejar les l'altre entrecoste. Ara em penso que ens podríem anar al Bar.

- Anem-hi vosaltres. Jo no en tinc ganes.

Es quedà a la llotja, devorant amb els ulls la dels Barnils. Però la dama voluminosa sostenia una conversa molt apassionant amb la seva veïna de llotja i les tres noies estaven a l'avantllotja i només se ^{les} veïen ^{de tant en tant} ~~els~~ per la porta. S'aixecà malhumorat i se'n anà al saló de descans. Envejà els fumadors.

- Aquesta setmana vull començar a fumar! - deudí.

La gent que es passejava li semblà estripada. Tothom feia comentaris sobre la música, sobre el decorat. Quin escàndol! Tot el Liceu, ^{des de} ~~amb~~ les seves escales monumentals a les escales modestes dels pisos alts, frontollava de la indignació.

S'anegri en una banqueta, en un seio. A prop seu, aclofats amb l'aire negligent dels que es centen a casa seva, tres homes de mitja edat també contemplaven el desfilade, tot fumant una cigarreta. De tant en tant canviaven breus observacions sobre les dones que passaven. Un d'ells, de cara vermella, una veïna calb, amb tot d'anells als dits, semblava conèixer tothom. Salutava les amicitats amb un aire de protecció.

- Qui és aquest?

- No el coneixes? És Pere Garriga, el boxista.

Passà una dona ^{molt} jove, amb un vestit ^{molt ajustat,} ~~molt ajustat~~ de vellut blau, guarnit amb puntes. Duia al cap, al voltant d'uns cabells d'un ros rogenc, una mureta de turbant. Alta,

ben feta, opulenta de formes, es sabia ~~de~~ admirada pels homes i ~~higaudes~~ ^{ho assaboria}. En passar deixava un rastre de perfum penetrant. Al seu costat una noia insignificant, d'una edat indefinible, molt pintada, parlava amb volubilitat.

El senyor caravermell s'inclinà una mica, ~~no massa~~ ^{no massa} la dona correspongué amb un somriure, que tenia un matís de complicitat maliciosa.

- Aha, noi, quina mossa! Qui és aquesta bellesa?

- No la coneixen? Es diu Gràcia Fària. Diguem-ne una mitja virtut. Casada, però viu separada del marit. A ell li prova més.

- I qui la manté, ara?

- En Portabelle, el fabricant. ^(d'estampats.) Ja fa un parell d'anys. Li costa molts diners. És ver que aquest any ella també he volgut venir al Liceu. Està a una llotja del tercer pis.

- Abans les senyores del tercer pis no baixaven al saló de descans, - rondinà un dels oients.

- Com que avui no deu haver vingut ell ni la seva dona, ella es deu permetre una escapada.

Juan s'alçà d'una revolada. Tenia les galtes enceses i sentia avergonyit d'haver escoltat, d'haver sentit. L'amiga del seu pare! La veié a l'altre costat del saló, amb els seus cabells flamejants, el seu cos morbid, el seu vertit provocatiu. Es imaginà ~~l'aspecte~~ ^{serios} del seu pare, la seva ~~atenció~~ ^{afectuosa} atenció envers la seva dona, la seva severitat amb Joanne, el seu fill gran. No podia ésser altre! Tornà a mirar la dona que ara s'allunyava cap a l'escala dels pisos alts. Li semblà que en passar pel davant d'ell se l'havia mirada amb una atenció especial. Potser només li semblava, però.

Tornà a la llotja i es posà al fons, ~~graintant distretament~~ ^{sense veure-la} la sala. Des de l'ampitèatre, Isabel li feu un somriure imperceptible.

Quan tornaren Francesc els seus dos companys ja s'havien refet del traspàs. I mi

Els examens, aquell any, havien estat, excepcionalment, ^{molt} aviat del mes de juny. I les famílies Portabella i Forcada ho havien aprofitat per anar-se'n ^{encara} ~~mes~~ aviat que de costum a estinejar, una mica esperades del tomb de la situació política. Des de Tona, Joan li havia tramès unes cartes extenses, en les quals li descrivia, amb molt, aspectius, el poble i les seves belles naturals i forasteres. Xavier Forcada era a litges, submergit amb la seva mare i la seva germana en un mirall espès de velles ties, cotines incasables i "americanos" ressecs i bronzejats que preuien el sol per la Ribera i que emporaven, ara que tornaven a ésser en el poble nadiu pel qual tant s'havien frisat, la "paquetaria" de Santiago o l'"ingenio" de Matanzas.

En canvi ell pogué assistir a tots els actes del gran drama que començava — o bé ho semblava, almenys — a desenvolupar-se a Catalunya i del qual fonts noves havien de sortir. L'excitació general feia preveure tant de possibles eixides a aquella situació insostenible! En totes, però, — allò era evident, Catalunya havia de tenir un paper destacat. Les juntes de defensa militars; les detencions d'oficials, seguides de l'les immediat alliberament; els manifestos que es succeïen i que circulaven amb profusió, malgrat la censura; l'agitació sindicalista; la gran forsa del catalanisme; el pes de Barcelona, amb la seva enorme creixença i la seva plèthora de riquesa... El senyor Vilà, quan tornava del seu magatzem, no podia estar-se de comentar amb el seu fill els esdeveniments de cada dia i la feblesa del govern que estava ~~seca~~ davant de cada incident. Contra Madrid, impotent i corromput; contra la Monarquia que es desfeia com un fruit podrit d'història i de incapacitat, entre la pèssimetat del rei i les indecisions dels seus consellers; contra l'Espanya unitària i feudal dels Borbons, que havia perdut tota la seva grandesa i el seu poder, però

que conservava tota la intolerància i tot l'orgull ignorant dels segles XVIII i XIX, Catalunya redde-
sava la seva plenitud bategant de forsa, el seu sol erimat de xerrameies, i de turbines hi-
drauliques, les seves artèries fluvials interrompudes per mil turbines hidràuliques, els seus camps
i les seves vinyes que s'encaivalcaven fins al cim de les muntanyes més abruptes. I com el
seu braç més potent, com la seva expressió més eloqüent, com el cervell hipertrofiat que
reunia la intel·ligència i la forsa, el muscle i l'astúcia, Barcelona alçava la bandera de la
revolta, acollia tot, els fermentos renovadors, dirigia i pactava i orientava.

Malgrat la seva poca simpatia per la Lliga, el senyor Vilà reconeixia l'habilitat dels seus
dirigents. Admirava sobretot Prat de la Riba i la claretat del seu pensament.

- L'Espanya gran! Quina treballa! Catalunya ha de trobar la seva missió en dirigir
aqueta nova Espanya, lliure de tot, els seus reaccionaris. La República Federal! Al
capdavant en Prat he sabut adonar-se del que això vol dir; si els catalans sabem manio-
brar bé, aquesta vegada és segur, ja la tenim.

La reunió dels diputats i senadors catalans obria unes noves perspectives. Aqueta
vegada el dilema era clar: o Autonomia per a Catalunya i una constitució federal per
al país o bé la revolució. El Govern no volia obrir el Parlament: tota la censura i
la suspensió de les garanties es sentia protegit, com un estruc que amaga el cap en
la sorra, ignorant del que passava al seu entorn. Tant-com valia! Els parlamentaris es
reunien, i a Barcelona, precisament.

El gran dia arribà. Tota la ciutat, tot el país retingué la respiració i seguia hora
per hora les incidències de l'Assemblea. Francesc havia anat al matí amb el seu pare
al despatx. A mig-matí arribaren, excitats, uns corredors.

- Avui es reuneixen! A migdia van a dinar a la Rabassada tots els parlamentaris!
El Govern havia declarat que s'oposaria, per les armes si calia, a la reunió. Tota la

A prop de migdia ~~A mig matí~~ ciutat formiguejava de policia. ~~comensaren~~ comensaren a tancar-se les botigues i els magatzems.

- Era com un diumenge, pensà Francesc, mentre amb el seu pare se n'anava a dinar. A les posteries, tot de grups feien comentaris, i els daners manifestos clandestins es passaven de mà en mà. Els diaris exhibien uns grans blancs a primera pàgina.

A la tarda, cap a les quatre, el senyor Vilà no ho pogué resistir més.

- M'en vaig a l'Ateneu, - declarà. - Vull saber com i a què tot això. Tu no sentis per res. Queda't a estudiar. Jo ja vindré aviat.

Però era molt difícil de llegir. Per les finestres obertes entraven els sons de l'exterior: un gos que lladrava; la minyona del tercer pis que cantava amb grans crits una ~~canço~~ canço en voga amb una lletra absurda en català:

... dicen que el tango es de una gran languides
y que por esto lo prohibio' Pio Dies... ;

un automòbil ^{que} passava pel carrer de Girona amb una precipitació sospitosa: la policia, segurament. Francesc sortí al balcó. Quin aspecte més curiós tenien els carrers! Més que un diumenge, amb les minyones mudades que festejaven a la cantonada, abans d'anar al ball, i les famílies nombroses que sortien a mitja tarda per anar al cinema o "a veure els barcos", aquell dia semblava un Dijous Sant: la gent baixava la veu per parlar, els viants anaven recollits en llurs pensaments. Adhuc els tranvies havien parat. Tota la ciutat esperava el resultat d'aquella reunió memorable i sensacional.

Francesc es posà a escriure una extensa carta a Joan. Intentava comunicarli aquells pensaments d'esperant angoixa que a cada moment es feia més espesa, més densa de contingut i de possibilitat. A les sis ~~de la~~ sentí cridar els diaris. Baixà per comprar-ne un, però no dient res: els parlamentaris s'havien reunit ~~ja~~ a l'hora de dinar, però el governador havia declarat que impediria llurs deliberacions. A "Barra Hora", grans espais censurats.

Zuan arribà el temps vilà, radiant de satisfacció i desbordant de notícies, el seu fill l'esperava bullint d'impaciència. Si, l'Assemblea i havia celebrat al Parc, allí on menys s'ho esperava la policia. Els discursos dels parlamentaris, els acords presos, tot ja era del domini públic. I sobretot ho eren els termes del diàleg que el President de l'Assemblea, Raimon d'Abadal, havia mantingut amb els policies, amb el cap de la Guàrdia Civil, amb el Governador en persona. Tot Barcelona veia, amb un gran sospir d'allenyament, davant del ridícul en que havia estat submergida l'autoritat.

- I ara, a veure què passa. Entic segur que aquest mateix estiu tenim la República.

Després de l'apar sortiren a donar un tomb. ^{Passada} Després de l'expectació inquieta de la tarda, els barcelonins es llançaven al carrer, envaïen les Rambles. Hom reconeixia els parlamentaris més coneguts, i s'improvisaven mitings. La policia assistia, sense gosar intervenir, a aquestes explosions d'entusiasme popular.

De la plaça de Catalunya venia una gran manifestació, precedida d'una immensa Bandera catalana, que es dirigia cap a l'estatge de la Lliga. Francesc hi arrossega el seu pare: volia veure els actors d'aquell ~~set~~ esdeveniment memorable, sentir els discursos de Cambó i d'Abadal, oracionar el nom de l'Alcalde de ~~Barcelona~~ ^{la ciutat}, que volia dimetir per esdevenir altra vegada un "ciudadà lliure de la lliure ciutat de Barcelona". El cant d'El segadors tenia una solemnitat plena d'esperances. En les seves notes vibrava la passió d'un poble que volia la llibertat i la veia molt pròxima. Francesc tremolava d'emoció.

Uns quants dies més tard, l'emoció popular tenia un altre motiu. A la seva casa pairal de Castellbosc, ~~en~~ Prat de la Ribera, l'home que havia fet possible tot aquell moviment i que el dirigia amb tant de tacte i d'energia, s'estava morint. Era el President de la Mancomunitat, el President de Catalunya que en aquells moments decisius era arrencat al seu poble. Francesc seguí amb interès apassionat les noves de la mort, del trasllat de

50/ les despulls a Barcelona, i assistí ~~el~~ a l'enterrament, perdut entre la multitud orejant demana del taüt.

- És l'acte més important després de l'enterrament de Mossèn Cinto, - sentí exclamar, amb una punta d'orgull, a un homelet de bigoti gris que anava al seu costat.

Els barcelonins es lliuraven amb una íntima satisfacció al plaer de manifestar-se. No era que no sentissin aquella mort, encara que Prat de la Ribera no havia arribat mai a adquirir la popularitat dels grans tribuns, com Cambó o Lluysol, ni era un metge filàntrop com ~~de~~ Bartomeu Robert, ni tampoc un demagog seductor, com el Lerroux de feia deu anys.

Però en seguir aquell cos embolicat amb les quatre barres, el cos del primer home de govern que havia tingut lleur ~~pàtria~~ ^{pàtria} feia molts segles, el ^{cor} del primer definidor de la nacionalitat catalana, els barcelonins feien ^{subretot,} una vegada més, una afirmació de fe. De fe en lleur pàtria, en la seva renaixença, en els anhels de llibertat que pujaven en totes direccions i feien sorgir els anarquistes, els poetes, els clergues patriotes i els polítics realistes. Aquella multitud que omplia de gom a gom la Rambla era la mateixa que anys a venir havia d'omplir els estadis per fer d'un equip de futbol el símbol de la Pàtria, la que aprofitaria qualsevol pretext per a acormuar-se "entorn de qualsevol". Per qualsevol cosa, de vegades.

- Dieu que, abans de morir, parlant dels resultats de l'Assemblea de Parlamentaris, va exclamar: "Fem que sigui federal!" - comentava un miryo esprimatxat, al davant seu.

Si, Francesc ho ^{enderinava.} sentia. Aquell acte no era més que un repos en la lluita, un replà en l'ascensió cap a la llibertat. La tensió seguia. ~~At~~ L'estiu aquell seria decisiu.

Quan començaren a sonar els primers rumors de la vaga que es preparava, el senyor Vilà s'alarmava una mica. Parlà de fer anar ~~a~~ el seu fill a Ribes, d'on arribaven vehements objurgacions maternals. Però també aquesta vegada l'interès que ell mateix sentia pels esdeveniments que es preparaven pesà més que le seva prudència. Fet i fet, a ell que no era

51/ cap fabricant, sinó un magatzemista, i que les vagues l'afectaven molt poc del punt de vista econòmic, més que l'amenaça del treball imminent l'impressionava allò que en podia sortir. No era com el seu amic Jaume Portabella, el gros fabricant d'estampats, que considerava els obrers amb seus sentiments alternats de por i d'imitació. Per ell no eren seus enemics ni un perill: eren un element més actiu, més dinàmic de la societat, i una peça essencial de la transformació política que es preparava.

~~Felicitat~~ - Realment, els fabricants haurien de començar a adonar-se'n. Aquesta guerra ha estat per ells una mina d'or, i ho segueix essent. (De vegades ell mateix raonava en la intimitat d'haver-se aprofitat també de l'alça dels preus, de l'escanellat dels productes, de l'abundor de les comandes, per fer uns beneficis excessius. Però ell no explotava els obrers. Era veritat: els seus dependents estaven molt ben pagats i àdhuc tenien una participació en els beneficis. Malgrat això, els guanys hi eren, i la recança de tant en tant feia la seva aparició.) Com que ells van bé, es creuen que tothom ha d'estar content. Així que els demanen una pesseta més de jornal ja poren el crit al cel, i parlen de la ruïna del país. Ells, en canvi, tot és per al patxende i comprar-se automòbils i mantenir ~~sempres~~ ^{amigues} i anar a jugar-se els bitllets de mil a la Rabassada i a l'American Lake.

Com que ara no hi havia la seva muller per reptar-lo en aquestes expansions, per mor del noi - Tampoc és cap criatura, ja, per haver-se d'utar de dir certes coses davant d'ell! - el senyor Vilà s'esplaiava amb el seu fill, que l'escoltava atent.

- Els sindicats, els fan por els sindicats! És clar que els anarquistes hi estan molt barrejats, però tampoc ni el govern ni els patrons han fet res per que progressin funcionalment. Que es pensin que els obrers no ho venen, que sense els sindicats i les vagues i els sabotatges encara treballarien dotze hores diàries per tres pessetes?

a sentir crepitant els fusells i les pistoles, lluny, molt lluny d'aquell barri aristocràtic, gaire-
 be desert en aquells dies xafegosos d'agost; a estar-se al baloi enforçant-se d'interpretar
 els auguris que el porter buscava a veure amb l'adroguer de la cantonada, tot esperant que el
 seu pare tornés de "donar un tomb per l'Ateneu" o de "un cop d'ull al magatzem".

A risc d'una repremsió del ~~seu pare~~ ^{senyor Vila}, a risc d'una ~~repremsió~~ si tornava abans que ell, per-
 què no volia dir-li que havia sortit cada tarda a explorar pel seu compte la ciutat tras-
 baldada; a riscs d'una delació de la minyona, a la qual havia demanat de no parlar
~~d'aquell~~ al seu pare d'aquelles escapades; a riscs d'altres perills més greus, potser, Fran-
 cesc es llançava en el cor de l'urbs adormida. Un dia va enfilar-se, l'exemple acompanyat,
 fins a Gràcia, on petaven molts tretos. A la Rambleta senti viular unes bales, i s'en-
 cantà a una part. El carrer Salmeron, el carrer Gran, que tenia sempre ^{per ell} el
 perfume de les diades tradicionals, ^(la gatiana de les colles) ~~el retorn de tant~~ medir, les illuminacions de la
 Festa Major de Gràcia, ^{era} estava ben desert. Davant dels balcons tancats, per entre les
 persianes, ^{alguns} ~~molts~~ tafaners s'arriscaven a guaitar. Era una altra Festa Major, més
 torollosa que les dels altres anys, més excitant si no tan jivosa, la que ~~aquell any~~
 omplia de remors els carrers populars de la barriada.

Les bales sonaven líquides, ~~amb una detonació~~ ^{amb una detonació} ~~seguen amb dos o tres remors~~ ^{amb una} ~~detonació~~ ^{espècie d'ixut} que
 tenia dos o tres remors afezats. "Mareus!" feia Francisc. Devia entrar la guàrdia civil.
 De tant en tant es sentia un tret de pistola. Tragui el cap un moment del redós
 de la porta on s'havia anapat. Tenia necessitat de veure què passava. Avançà unes
 quantes passes. Les bales tornaren a petar. Només que pogués arribar a la cantonada!
 Unes descàrregues sonaren amb un terrible estrepit. Un, dos, tres, fins a cinc trets

54/
de pistola que contestaven. Alta vegada fetaven els màssers. Aquesta vegada res més. Es
sentiren veus d'ordre, crits en castellà. Francesc avançà d'una correguda fins a la canto-
nada. Topà gairebé amb un guàrdia civil, amb el tricorni enfundat i el mauser amar-
tallat, que el deturà.

- Alto! No se puede pasar!

S'apropava un altre individu, amb les galtes mal afaitades, un bunet de palla molt
cremat i unes sabates de lona negres.

- ¿Qué pasa? ¿Quien es este moroso?

L'escorcollà amb afetació. Francesc mormolà unes excuses vagues. Vivia allà a prop, an-
va a veure uns parents. Però mentrestant mirava ^{de reüll,} amb interès i ansiosa, l'espectacle.

El policia acabà l'escorcoll. No, ni l'edat ni l'aspecte del minyo no eren alarmants.
Sobretot els vertuts eren bons i així sol ja eliminava moltes sospites.

- A casa, muchacho, y mucho ojo! - va dir-li, per tot coniat.

El guàrdia civil l'empenyí amb la mà. Però Francesc ja havia vist el que volia. Al
mig de la Rambleta, barrant el pas, s'aixecava una barricada de llambordes. Una vin-
tena de guardies civils, amb el fusell als dits, n'acabava de prendre possessió. Damunt
la vorera, davant d'una porteria, hi havia un paell de cosos estesos. Decantat ~~de~~ sobre
les pedres que capimaven la barricada hi havia la forma adofada d'un home. Mort?
Ferit? Deia ésser el darrer defensor de la posició, pensà Francesc, amb el cor bategant.
Se n'anà, carrier l'almevon avall, dominat per una preocupació creixent. Si tornava el
seu pare abans que ell! No era la por dels renys, sinó ^{l'angúnia} ~~el sentiment~~ per l'angúnia que
passaria. S'imaginava que el seu pare endevinarà que ell estava en perill, enemic

de les bales, escorcollat per un "matallaner" fatigós.

Gràcia avall, es ficà per carrers estrets per anar a ~~trobar~~ al Torrent de l'olla. Abans de deixar el carrer Salmeron s'adonà que la policia passava per les cases i obligava a aixecar o a obrir les persianes. ~~Tenen por que des dels balcons la gent dispari~~

-Tenen por que des dels balcons la gent dispari- comentà un porter, dret davant la mitja porta entreoberta de la seva escala.

-Pobrets! Que no els tirin un test al cap, als meus fills! - rondinà una dona grassa, que es ventava amb un diari.

Francesc s'adonava d'una cosa: la gent sentia, sense excepció, una profunda antipatia pels agents de l'autoritat. Els uniformes ~~blaus~~ ^{estivencs} de "rayadillo" dels guardies de seguretat, els tricorns i ministres de la guàrdia civil aglutinaven el menyspreu i l'animadversió populars. Tell, obscurament, sense poder explicar-se el com ni el perquè, es sentia al costat del poble, en aquella revolta contra el govern inepte.

Tornà a casa seva, excitat i bategant de la seva aventura. Quina llòntima, de no poder-la contar a ningú! ~~A~~ l'endemà repetirà l'expedició.

Li interessaven els barris baixos, tot el costat del casc vell de la ciutat, entre la Rambla i el Paral·lel. Amb ~~la seva mare~~ els seus pares i ~~la seva germana~~ havia seguit moltes vegades l'altre costat de Rambla - el novell de l'or, que en deia el senyor Vila, sobretot n'havia apreciat els reusos prestigiosos, les velles plaquetes, els carrers estrets i plens de moltes, en el silenci del dijous tant a la tarda, només interromput pels xerracs de la mainada que metaven jueus a la porta de l'església i pels plans del violí ~~obscuro~~ dels cecs que cantaven "la Paris". La sola conversió que el senyor Vila feia a la seva muller, en

56/ matèria religiosa, era acompanyar la família a "veure monuments", perquè li devia fer retro-
bar indrets inoblidables de la seva joventut; entrar a la Catedral, a Sant Just, a Santa Maria,
~~al~~ ^{a Santa Clara} a Sant Ferrer, i retrobar-hi aquelles llumineries i aquelles palmes gegantines que l'havien
il·lusionat tant d'infant. I després duria tota la colla ~~a buscar~~, a prendre xocolata amb
melindros a can Culleretes ^{a buscar} o ^{al} Celler Català, ^{al} davant de la Catedral.

~~Pero~~ L'altre costat de Rambla era un terreny desconegut per a Francesc. La seva mare
el desfigurava com a territori maldà, apte per a la florida de tots els vicis i erinat de perills
variats. Només hi havia ^{unes quantes} ~~unes quantes~~ illes habitables, en aquell llac de corrupció: Betlem,
la Boqueria, el Liceu, ^{el Romea,} i endintre, massa endintre, Sant Pau del Camp.

Aquells dies, esquivant els barratges de la policia, les ~~se~~ rebulladores i els cançons especta-
culars de l'exercit entremig de les palmes de la Plaça de Catalunya, ficant-se per les
travessies del comer del Tallers, Francesc s'endinsà en aquell barri desconegut i atracti-
vol. No era allí que durant els dies trágics del 1909 s'havien registrat les escenes més horri-
ques? No era allí que dels balcons, dels terrats, queia una pluja de trets, de textos, d'ai-
que bullint, damunt de la forsa pública?

Si, allí també hi havien barricades, sobretot al carrer de Sant Pau - La plaça del Pedró
també estava regada, sense llambordes. Alguns ^{carreros} ~~carreros~~ ^{ombriosos i} obrien unes boques (menasadores;
es revelaven, després, uns oasis de pau. ~~Pero~~ En d'altres, ^{en canvi,} ~~hom~~ respirava la misèria, l'odi,
el desig de capgirar-ho tot. Malgrat les seves exploracions reiterades, Francesc no aconseguí
trobar-se altra vegada tan a prop del drama com el primer dia. Li barraven el pas la
policia o els mateixos sindicalistes que, en alguns carrers, dominaven la situació.

- No és per nos bonics, això, - li digué, modesta, un mirall en mà negre de carnida,
amb un fusell i un còctol al costat.

Es senti vexat. Però sobretot li sabia greu de no entendre el què passava, ^{de} no endevinar de què servien aquelles barricades i aquells trets, i aquells ferits i tot aquell estrall. Triomfava la revolució o no? Què passava a Madrid? Al vespre anejava a preguntes el seu pare, que li parlava dels socialistes de Madrid, ^{de la detenció del Comitè de vaga} i de les divergències que hi havia entre la C.N.T. i la U.G.T.

Al capdavall, acabada la setmana, la vaga acabà i no passà res. La revolució no triomfà. Francesc es senti decebut, malgrat la satisfacció interior que tenia d'haver contribuït, si més no com a espectador, a viure aquells moments plens de transcendència.

~~Però tot allò, tot, aquells anhels de renovació, tot aquell bullir de protesta i aquell desig de llibertat no havien pas fracassat, no havien pas mort. Només calia esperar.~~

Finalment, ~~al capdavall~~ pare i fill se'n anaren a Ribes per acabar de passar l'estiu. La senyora Vilà i els oncles, insuportables els acolliren com dos herois, miraculosament escapats d'una gran mortalitat.

~~Ja sabem que~~ A Barcelona ^{junyament} d'aquesta setmana revolucionària ~~se~~ en diuen la setmana Còmica?
- els contentà tant el senyor Vilà.

Però Francesc sabia que, malgrat el peis i malgrat la poca espectacularitat del moviment, allò era una cosa seriosa. Tot, aquells anhels de renovació, aquell bullir de protesta i aquell desig de llibertat no havien pas fracassat, no havien pas mort ni eren gens risibles. Només calia esperar.

6. Isabel

Visca l'amor que m'ha donat l'amiga
fresca i polida com un març content!

Juan Salvat-Papassit. (La Rosa als llavis)

Mentre Francesc descobria l'heroisme, i la mort, i les revolucions planes de significat i de patetisme, però sense conseqüències — llevat, és clar, ^{dels morts i els ferits,} d'uns quants centenars de detencions i d'unes condemes, ~~i de les baixes registrades~~ — ~~per~~ Xavier i Joan no havien perdut l'estiu. Xavier Forcada s'havia sabut escapar ben aviat de l'atmosfera asfegadora de velles ties i de concors resses de retorn d'Amèrica, i s'havia llançat, tot sol, a descobrir el mar i aquells indrets màgics on s'ajunta, amorós o peristec, amb la terra ferma. Els altres estius s'havia conformat amb la platja clapejada de tenders i de barragues de bany, entre la punta i el kiosc — oficialment conegut per "Pavelló de mar", i en realitat una ^{modesta} ~~modesta~~ construcció de fusta, amb una sala de joc en ple funcionament; una altra, una mica més gran, destinada al ball de la "colònia", — i amb els llargs banys entre mig de criatures esverades ^{per l'aigua} (i noies que fugien amb horror del sol. Aquell ^{any} ~~estiu~~ s'havia decidit a emprendre pel seu compte exploracions distingides, del costat de Garraf. Havia deixat la platja de Sant Sebastià, on es banyava la gent del poble, ^{abandonant} ~~deixant~~ l'altra ~~per~~ als forasters. Havia travessat el pujol on s'alçava l'ermita de Sant Sebastià i el cementiri — aquell cementiri on tant avantpassats seus ~~refugiaven~~ havien estat dipositats. — Xavier sabia que el mar es ficava per mil conductes invisibles darrere d'aquell pujol, que rosegava les roques i permeava la capa sòlida de terra on s'aixecava el cementiri. Cremades per tot, els àcids de l'aigua, aviat les restes mortals desapareixien, ossos i tot. Xavier no ho havia reflexionat mai, ^{gaire} ~~fer~~ però creia que allò era una bona solució per al problema de les despulles humanes.

Més enllà del cementiri, entre les roques pelades que comensaven les estribacions del

Garraf, i sobretot de petites cales, algunes d'elles minúscules. El seu esforç preferit era de despenjar-s'hi, però difícil que això li fos, de prendre el seu bany en aquell recis desert, tancat a banda i banda de tota visió humana, amb el sol horitzó marí, només trencat per una vela blanca de barca pesquera o pel fumeral blau d'un vapor llunyà. Després de nedar vigorosament mar endins tornava a la cala i es deixava eixugar per l'aire i el sol. Algunes vegades s'enduenia un llibre, però gairebé mai no el llegia. S'entimava més d'estar-se amb els ulls clucs sota la carícia del sol o bé graitant el mar i el cel, remugant vells pensaments i noves inquietuds.

Joan Portabella, en canvi, havia descobert la dona. Aquell estiu estava en plena creixença. D'un dia a l'altre, gairebé, el seu cos s'estiragassava, la seva veu es trencava i es desdoblava en l'espinyet d'un infant i les tonalitats greus d'un home. D'aquell any, justament, entre els estiuencs hi havia una excèntrica majoria de noies. Les trobàvem a eixams, que anaven a passejar, a prendre les aigües al balneari, a llegir o a cosir al bosc. A través de les seves cosines, i en espera dels xicots en estat presentable, dels possibles "flirts" o millor encara, dels promesos en perspectiva, Joan es trobà convertit en el cavaller acompanyant d'un gran estab de noies. Hagué de ballar ^{amb elles} hagué de sentir llurs confidències sentimentals, llurs històries maledicents, hagué d'ajustar-se, ni que fos a contràcor, al paper que li havia estat assignat, de representant simbòlic i inofensiu del sexe masculí.

Algunes d'aquelles noies eren boniques, una o dues francament belles. Però la funció que s'havia atribuït, Joan ho comprenia, no tolerava que ell ~~hagués~~ ^{s'enamorés} ~~concorregés~~ de cap d'elles. Els seus quinze anys eren alts, evidents, al costat de la vintena ultrapassada de les noies. I la manera com el tractaven, aquella confiança, una mica indiferent, aquella manera d'estranyar-lo, mentre ballaven, com si estenguessin una imatge, el somni persistent d'un

60 / gulan que tardava a arribar, li haurien impedit, també, d'enamorar-se'n. No li impediren, però, d'adquirir un coneixement relativament estens de la psicologia femenina, de les seves estrangeres i les seves regles generals. Ni tampoc d'adonar-se perfectament de la realitat del cos femení, de les seves meravelloses turgències i les seves tèbies depressions. El ball, les robes lleugeres d'estiu, el paper que li era imposat, l'obligaven a fer aquestes constatacions i a omplir de realitat concretes els somnis fins aleshores indecisos de la seva pubertat. Els altres anys s'havia mirat les noies com una curiosa i deplorable deformació dels minyons, els seus companys de joc, com unes avorrides i incomprendibles esgarriaceries. ~~En canvi ara desco-~~ bria les realitats que hi havia sota aquella suposada deformació i sota aquella psicologia incomprendible. Els llavis vermells, entreoberts per un vague enyor o un desig inconscient; els braços molsuts, daurats pel sol, que conservaven una deliciosa frescor a la pell; les cames rodones i aplanades, els genolls plens i suaus com ^{un préssec} ~~una fruita~~ madura; el coll bategant i les sines dures i erectes, tot allò existia, era tangible i, - joan se n'adonà també ben aviat, - perfectament abastable. Aquell any ell era encara un mocòs, una criatura, bo només per fer cotat i per fer de parella, a manca d'un altre home. Que s'expressin, però, més endavant!

La cosa curiosa era que, paral·lelament a aquesta descoberta de la dona en la seva realitat física, que responia al desenvolupament de les seves inquietuds masculines, joan va sentir desenvolupar-se en ell un sentiment d'idealització de l'amor, de presentiment que l'amor entre l'Home i la Dona - i en aquest cas l'Home era, o seria, ell, i la Dona l'ésser predestinat que condensaria els seus anhels - havia d'ésser una cosa molt alta i molt complicada, feta molt, més que de contactes corporals, de correspondència de sentiments i de voluntats, d'unió dels esperits més que no pas de connubi carnal. Tots aquests

61/ Sentiments romàntics no exclouien els altres, dels quals eren objecte i futures víctimes - joan ho havia resolt irrevocablement - aquelles reveladores imprudents i egoistes de la feminitat. En una banda ~~estaven~~ ^{estaven} elles, condemnades per la voluntat de Joan Portabella a una ineluctable desfeta, un dia o altre, i a una desfeta encara que només seria feta de sensacions físiques sense ni un bri de sentiment ni d'idealitat. De l'altre hi havia totes les altres, tot l'estol innumerable de noies escampades per tot el món, entre les quals hi havia Ella, la predestinada.

D'ensú d'aleshores vivia en l'espera de l'amor, i l'adorava ja sense conèixer-ne la forma ni imaginar-se'n els mil aspectes contradictoris. I al capdavall, n'estava segur, l'havia trobat. Al capdavall havia vist encarnats en una persona vivent els seus somnis adolescents. L'amor ~~havia~~ devia ésser allò, aquell batiscor, aquell segament de carnes, aquella onada de felicitat que com una glopada de sang calenta li encenia el rostre, aquell ~~peu~~ ~~en l'estimada~~, aquell sentiment d'aturar-se tot el món en un instant de perfecció quan la trobava! Havia d'ésser allò, per força!

En aquell matí analellat de diumenge, ~~tallat per una fresca brisa de vent que amenaçava del plètor, una fulla que encara resistiria a separar-se~~ el desembre barceloní desplegarà els seus millors encisos. Ni vent ni fred, només una frescor que esperonava el pas i donava lleugeresa als vianants. Era dematí encara, dos quarts de deu. Joan s'esperava al davant de l'església de Pompeia, mentre sortien de missa els fidels. Havia convingut amb Isabel que es trobarien allí. La desvió una mica distreta del miryo no l'havia privat d'escolllar amb la vista tota la nau de l'església mentre durava l'ofici. Però no havia pogut veure entorn la noia. Hi havia molta gent i era difícil, entre la munió de figures femenines, d'identificar-ne una, encara que Joan hauria jurat que a ulls clucs

62/
era capaç de reconèixer-la.

Sortí abans que la gent començés a desfilar i es posà al mig del passeig. Anaven tant noies, dones, algun home. Al capdavall, Isabel! El veié tot seguit i abans que ell hagués pogut travessar la rambla ella ja se li havia apropat, somrient. Li allargà la mà, mentre amb l'esquerra es subjectava el vel, que una mica de vent feia voltejar.

- Fa estona que t'esperes? Que no has estat a la missa?

- Sí. I m'he temut que tu no hi eres. No t'ho sabria veure enlloc!

La mirava als ulls, sense deixar-li anar la mà. Ella es despenyegué, amb de deixar de somriure.

- Estàs contenta de veure't. Molt contenta.

J'ell! Si m'estava de content, ell! Feia molt de temps que esperava aquella ocasió de poder-la tenir al seu costat una bona estona, sense ningú que el disturbés, sense interrupcions a llur conversa, per poder abocar tot el que sentia, tot el que volia dir-li i el que volia demanar-li. Després d'aquella tarda del Liceu una entesa tàcita s'havia establert. No havien parlat per res d'amor, però en les coses que s'havien dit hi havia "el començament d'una amistat molt profunda" com havia resumit la noia amb una mica de solemnitat que no va desplaure gens a Joan. Després l'havia tornada a veure dues vegades, una al ^{un diumenge a la tarda.} Liceu ~~constant~~, l'altra a casa del seu oní Francesc. Però ja comprenia que el seu company no podia ésser constantment utilitzat per a pretext de topades que ell volia cada vegada més que tinguessin un caràcter exclusiu. ~~Però~~ comprenia, també, ^{com} ~~què~~ ^{era} ~~de~~ ^{deixant} per al oní d'Isabel haver de fer de testimoni d'un afecte naixent que li prenia una part de la confiança del seu amic.

Avui sí, ara estaven tots dos sols, al mig de la ciutat, exposats a tots els esguards dels vianants, però sols, almenys, amb llur meravellosa intimitat.

64/ Que et voldria parlar a totes hores, consultar-te, tot el que veig, explicar-te tot el que penso.
Que quan et veig estic content i a la vegada pateixo...

La lletania pesava la sortida de veig. Els conceptes eren vells com la humanitat, havien estat ditj a milions de vegades d'inici de milers i milers d'anys. Però per a ells eren nous. Ni a Joan, que els pronunciava per primera vegada, ni a Isabel, que per primera vegada també els sentia adreçats a ella, i els acudia de relacionar-los amb els que havien sentit en tantes obres teatrals o llegit en les novel·les. Allò d'ells dos era una cosa nova!

- No et veig dir que seriem amics, molt amics?

- Es que no en tinc prou. Es que t'estimo i vull que tu també m'estimis.

- Com a amics. Jo bé t'estimo així. Tot el que em diguis ho comprendré, ni esforçaré a comprendre-ho, i voldria que tu també comprendrassis les meves coses...

- Si, però primer de tot has de comprendre això: que t'estimo, com un home deu estimar a una dona, i que vull que tu em corresponguis, com una dona estima a un home. T'ho demano, t'ho prego!

Posava en les seves paraules un foc que havia de commoure per força la noia.

- No veus que tots dos som dues criatures? Que vols parlar d'amor, pensar en l'amor a quinze anys! Som massa joves!

- No hi fa res. No estia el moment d'enamorar-se. Ja ens esperarem, si cal. Però perquè no ens podem estimar, ja des d'ara? Ha d'ésser tan bo!

Si, havia d'ésser molt bo. Isabel ho presentia i el cor se li anava a cedir davant del doll de paraules apassionades de Joan. Caminava amb els ulls ~~els~~ baixos. Se sobte els alçà i els fixà, ^{en el noi} amb aquella blavor càndida que accentuava la malícia femenina de la boca de llavis plens i vermells.

- De debò m'estimes tant? - preguntà en veu baixa.

- Molt, més que a ningú en aquest món. Mai a la vida no havia sabut què és estimar. Tu també m'has d'estimar. Potser ja m'estimes i tot.

- Potser sí. No ho sé. És que m'ets molt simpàtic, des del primer moment; que m'inspires molta confiança, com si fossis un germà... Però què és, l'amor? Com et pots ferar, he llegit molts llibres, he vist molts films, he parlat molt amb les noies del col·legi. Sempre, a tot arreu, l'amor estava a primer lloc. Tenia no ho he vist explicat ben bé. Ho saps, tu?

Ho sabia? Almenys en tenia la intuïció, i estava segur de no equivocar-se. De moment, l'amor era allò: parlar amb aquella noia tan bonica que deia al costat, embriagar-se de paraules, encendre en ella un sentiment de confiança, d'afecte, com el que ell sentia. Mirar-la als ulls i submergir-se en aquells líquids abismes blaus. Mirar-li els llavis i sentir el desig de besar-los. Mirar-la tota ella i sentir experimentar la necessitat d'embrassar-la en els seus braços, no pas com hauria embrassat una d'aquelles noies amb les quals ballava a l'estiu, a Tona, - o almenys no pas únicament d'aquella manera, - sinó amb un anhel de protegir-la, de sentir-la ben a prop, fora amb ell en un mateix sentiment i una mateixa voluntat. Sí, allò devia ésser l'amor. Però com expressar-ho?

- L'amor - comença - és un sentiment que supera tots els altres, que els fa oblidar tots. Per mi és el desig, la necessitat de tu, de la teva companyia, de la teva confiança. Vol-dria que tu i jo estiguéssim compenetrats en un sol pensament, en un sol anhel. Vol-dria que visquéssim sempre junts i que res, ni la mort, poguéssim separar-nos †

Potser si que em va allò, l'amor, pensava ^{Isabel} ~~ella~~. Cadascú s'havia d'expressar a desobris, a explicar-s'el, com feia Joan. T'ella? Se l'estimava com ell volia? Tenia la certesa del

ten amor, com ell ~~de~~ la proclamava?

Es mirà Joan. Veí un xicot alt, un home gairebé per l'estatura, amb el pel roixí que començava a ombrigar les galtes, els ulls negres i llents, una tofa de cabells llustrosos i rublats que s'escapava per un costat de la boina. Els braços i les cames tenien encara el desmanegament de la veixença recent, però ja adquirien una vigoria masculina. Els muscles s'endevinaven sota les mànecues del vestit. En la cara tenia un foc encongnadís, una irradiació de voluntat i de sentiment. Potser sí que ella també se l'estimava.

- No ho sé, - sospirà. - Potser sí que és això que tu dius. Jo també la necessito la teva companyia, la teua confiança. Em trobo tan sola!

Caminant i parlant havien travessat el carrer de Montaner. A banda i banda de la Diagonal hi havia casetes de planta baixa, tanques de jardins i camps. Passejaven molt poca gent. Cap a la carretera de l'arrò un tramvia passava amb un joier dringant de campaneta.

Elle accedia. Era visible que accedia. ~~Ento~~ Joan senti una viva emoció. Vet aquí que festejava, que estava enamorat, que passejava amb ella! Li agafà la mà i li estrenyí sense dir res, amb una llarga pressió.

- Sí. Potser faig un disbarat. Tots dos som massa joves i qui sap com acabari tot això. Però em trobo tan sola!

- És que m'estimes, - afirmà victoriosament Joan.

Caminaren silenciosament unes passes.

- Em penso que d'altre dia, al liceu, ja t'ho vaig dir. D'ensò que va morir el papà que em sento molt sola. La mamà, ^{quan s'ha quedat} ~~la mamà~~ vidua, ha pensat que encara era jove, i ara no té temps per mi. De vegades em sembla que li faig ~~una~~ nosa per poder-me divertir tan com voldria. Té amics que l'acompanyen als teatres, que la duen a sopar al

restaurant. I jo no tinc ningú per mi, ningú en qui poder confiar-me del tot.

- Ara em tens a mi. I per tota la vida.

- Uii, que llarg que és això! Tota la vida! Vols dir que els amor duren tota la vida? La gent s'entimen, de vegades es casen, de vegades no s'entimen més, tenen fills, no tenen fills, s'acovoneixen d'estar junts, s'enganyen...

Juan pensà en el temps i en Gràcia Fària, la dona del cabell vermellós del Liceu. Però ell era diferent. Ell estimaria tota la vida.

- Ja veuràs que felips que serem. Ja veuràs com ens semblarà bonica la vida, estant junts i estimant-nos.

L'amor havia d'ésser allò, també. Guardir de la vida, aprofitar-la amb totes les bones joies i les seves temptacions. No perdre cap de les emocions, cap de les delícies que el món podia oferir-los. L'amor havia de fer-ho possible tot, havia d'allunyar la dimort i les tristeses, havia de fer esvaïr el dolor i la mort, fer durar eternament la joia i la joventut.

Isabel Tomarigüé, enomanaada del sentiment exuberant del xicot. Sí, aquell amor podia ésser una cosa excitant, un raig de sol en la seva vida ensopida.

- No ho diguis a ningú, de totes maneres, que ens veiem. Però que ens vagarem de dir-ho, un dia o altre! Davant de l'altra gent serem amics i res més.

Ell accedí, a contracor. S'anegueren a un banc de fusta, de cara al passeig. Per la rambla passava de tant en tant un automòbil ple de pols, una berlina solomnial en la qual tot lluia, des del cofaltes del cotxe als guarniments del cavall, passant per les parets de la caixa. El passeig gaiet era desert.

Mentre ella parlava, explicant menudes anècdotes de col·legi, el Juan se la mirava, sense

raiar-se'n. Les treses ~~som~~ grixudes de Isabel li emmarcaven l'oval del rostre. L'abric
 quinent i el coll de pells li amagaven el cos, però, més avall dels genolls, sortien les cames
 plenes sota la seda transparent. Joan sentí un desig irresistible de besar-la. Els llavis enre-
 los com un davell l'abraien, l'excitaven.

No passava ningú. Posà un braç damunt de la noia, autà la cara i cercà la boca.
 Isabel no tingué temps de retirar els llavis. Sorpresa, es deixà besar. Un bes fervent,
 però sense insistència, gairebé cast.

S'aixecà d'una revolada, enrogida de galtes i bategant.

- Perquè ho has fet, així? - preguntà, entre ofesa i avergonyida.

- No ho sé. Perdoni'm. És que t'entimo tant!

Es clar, allò també formava part de l'amor, del festeig. Malgrat la sorpresa i l'àngria,
 Isabel s'havia pogut adonar que els llavis de Joan eren plens i suaus, que llur pressió
 era agradable. S'el mirava, sense poder-li tenir ràbia, directa al davant d'ell. Ell no
 s'aixecà, contrit.

- Perdoni'm. No ho farei mai més, si tu no ho vols.

Sense contestar, la noia es posà a caminar en direcció al Panerig de Gràcia. Joan
 la seguí. Al cap d'unes passes Isabel havia ralentit la marxa. Tornaven a estar cortat
 per cortat. Ell insistí:

- Em perdonis?

- Sí, però no ho facis més. - A contracor somreia, sense gens de severitat.

El·lor primer bes d'amor cantava dintre de llurs cors, havia romàs en els llavis de
 tots dos, encenia un foc desconegut dintre de llurs venes. Joan agafà la mà d'Isabel i es
 posaren a caminar, tot parlant i rient, - com dues criatures.